KARADENİZ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INSTITUTE OF BLACK SEA STUDIES
2018 4 / 5 (167-225)

AİLE PARÇALANMASININ ÇOCUĞUN OKUL BAŞARISINA ETKİSİ: TRABZON ÖRNEĞİ*

Ersoy Özmen ALKAN**

** Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
E-Posta: ersoy_ozmen@ktu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6015-3891

Öz: Şüphesiz aile toplumun en küçük yapı taşı ve en önemli kurumlarından biridir. Ailenin bir kurum olarak toplum içinde pek çok işlevi vardır. Bu işlevlerin arasında en önemlisi, ailenin toplumun devamlılığını sağlamasıdır. Aile, yeni doğmuş üyelerine, eğitme ve sosyalleştirme işlevleri vasıtasıyla ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını ve inançlarını aktararak onları toplumun üyesi hâline getirir. Nitekim anne ve babanın varlığı, onların çocuklarıyla sağlıklı bir iletişimde oluşları ve gereksinimlerini yeterince karşılamaları çocukların geleceği için önemlidir. Aynı şekilde ebeveynlerin çocuğa rehber olmaları ve onu eğitim başarısında motive edici tutum sergilemeleri de onun ileriki yaşantısında başarılı bir birey olmasını sağlamaktadır. Ancak günümüzde giderek artan aile parçalanmaları, ailenin bu işlevlerini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Bu da çocuğun sosyal, psikolojik ve akademik hayatında bir takım tahribatlara yol açarak çocuğun gelecekteki yaşantısında bir takım problemler yaşamasına neden olmaktadır. Çocuğun okul başarısı da bu problemlerin içindedir. Bu çalışmada aile parçalanmasının, çocuğun eğitim hayatına yansıyan olumsuz iz düşümlerinin incelenmesi ve bunların oluşum süreçlerindeki nedenlerinin neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Evren olarak Trabzon Merkez'e bağlı ortaokul 8. sınıf ve lise 12. sınıfların belirlendiği bu çalışmada 283 parçalanmış, 283 bütün aileye sahip olmak üzere toplamda 566 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon'da Aile, Parçalanmış Aile, Aile Fonksiyonları, Okul Başarısı (Akademik Başarı)

* Bu metin, "Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları (Trabzon Örneği) başlıklı Yüksek Lisans tezinin geliştirilmesi sonucu inşa edilmiştir.

Gönderim Tarihi: 27.03.2018
Kabul Tarihi: 23.05.2018

THE EFFECT OF BROKEN FAMILY ON CHILDREN'S SCHOOL SUCCESS: TRABZON SAMPLE

Abstract: The family, undoubtedly, is the smallest corner stone and the most important institution of the society. The family as an institution has many functions. The most considerable function of the family is to produce and reproduce new members of the society. The family through its educational and socializing functions makes the new born individuals members of the society to which they belong by transferring the norms, beliefs and values of the society to them. Presence of father and mother, their healthy connections with their children and providing children's needs sufficiently are important for the future of children.In the same way, the guidance of the parents and their efforts for the child's educational success helps the child to be a successful individual in the rest of his/her life. But, today, the increasing rate of breakup family units obstructs the family to perform these functions. This has negative effects on child's school success by doing harm in his/her social, psychological and academic life. In this study it is aimed to observe the negative reflections of breakup family units on child's educational life and to determine the reasons of this progress. The last grade students of secondary schools and high schools in Trabzon centre are the universe of the study. An opinion poll was carried out on 283 students from broken families and 283 students from united families, at total on 566 students for the study.

Keywords: Family in Trabzon, Broken Family, Functions of Family, School Success (Academic Success)

Giriş

Toplum, kendi içinde ortak kültürel öğeleri barındıran ve belli işlevleri olan kurumlardan oluşmaktadır. Toplumun bu kurumlarla arasında parça bütün ilişkisi vardır. Toplumun bir bütün olarak sağlıklı bir şekilde yaşaması için öncelikle parçalar arasında daha sonra da parçayla bütün arasında bir uyum olması gerekmektedir. Bu ise parçaların üzerine düşen görev ve sorumlukları fonksiyonel bir şekilde yerine getirmeleriyle mümkündür. Nitekim sosyolojide kullanılan teorilerden "yapısal işlevselci" yaklaşıma göre, toplumu oluşturan her kurumun toplum içinde belli başlı fonksiyonları vardır. Ve bu kurumlar birbiriyle dengeli bir şekilde üzerlerine düşen işlevleri yerine getirdiği müddetçe toplumda var olan yapının dinamik bir şekilde devamlılığı sağlanmaktadır.

Anne, baba ve çocuklardan oluşan aile, yerine getirdiği fonksiyonlara bağlı olarak toplumsal yapının önemli unsurlarından biridir. Toplumsal yapı içinde

aile; milli kültürel değerlerin nesilden nesle aktarılarak çocukların sosyalleştirildiği, biyolojik üretimin yapılarak toplumun devamlılığının sağlandığı ve üyelerinin her türlü ihtiyaçlarının karşılıksız giderilerek biyolojik ve psikolojik tatminin sağlandığı toplumsal bir kurumdur. Aile, diğer kurumlarla uyumlu bir şekilde işlevlerini yerine getirerek toplumsal yapının düzenli işlemesine katkı sağlamaktadır. Ancak günümüzde yaşanan hızlı değişimlerle birlikte artan aile parçalanmaları ailenin işlevlerinde bozukluklara yol açmaktadır. Bu da başta çocuklar olmak üzere ailenin tüm üyelerini ve toplumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Ailenin varlığı, bütünlüğü ve işlevlerini yerine getiriyor olması çocuk için çok önemlidir. Çünkü çocuk hayata ilk gözlerini açtığı andan itibaren aile ortamındadır ve toplumsal hayata ait teorik ve pratik her türlü bilgileri ilk olarak burada edinir. Başka bir ifadeyle canlılar arasında en çok bakıma, ilgiye ve sevgiye muhtaç olan insan yavrusu; konuşmaktan yürümeye kadar, toplum içinde yaşamaktan kendi bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya kadar pek çok basit ve karmaşık bilgileri ilk olarak aile içinde tecrübe edinir. Bu bakımdan aile, çocuğun yetiştirilmesinde, sosyalleştirilip topluma uyum sağlamasında, kimlik ve kişilik oluşumunda ve ileriki yaşantısında yetişkin bir birey olarak toplumda yer edinmesinde büyük önem taşımaktadır. Aile söz konusu görevi yerine getirebilmesi için öncelikle bütünlüğünü koruması gerekmektedir. Öte yandan aile üyeleri arasında sevgi ve saygının hâkim olduğu ve sağlıklı iletişimin olduğu, mutlu bir ev ortamının varlığı hem toplum hem de aile içinde yaşayan üyeler için aranan bir durumdur. Çünkü böyle bir aile çocuklarına yeterince sevgi, ilgi göstererek ve destek vererek onların sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olmasını sağlamaktadır. Ailenin; eğitim ve sosyalleştirme, psikolojik doyum sağlama ve ekonomik işlevini yeterince yerine getirmesi başka bir ifadeyle ebeveynlerin çocuklarına örnek rol model davranışlar geliştirmesi, onların maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarını yeterince karşılaması ve onların başarılı olması için destekleyici, motive edici tutum sergilemeleri özellikle yetişme çağındaki çocuklar için çok önemlidir. Ancak ölüm, boşanma ve uzun süreli ayrılık gibi aile parçalanmaları durumunda veya aile

içinde sürekli tartışma ve çatışmaların olduğu durumda aile, üzerine düşen görev ve sorumlulukları tam manasıyla yerine getirememektedir. Bu da çocuğun sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesine yol açarak gündelik ve eğitim hayatında başarısızlıklara neden olmaktadır.

Bu düşüncelerden hareket eden araştırma, aile parçalanmasının çocuğun eğitimdeki başarı durumu üzerine etkilerini konu edinmiştir. Araştırma, "Yapısal İşlevselci" modeli temel alarak inşa edilmiştir. Yapısal İşlevselci modele göre toplum, kurumlar ve kurumlar arası dinamik ilişkilerden oluşmuş bir sistemdir. Bu araştırmanın yöntemi, nicel araştırma yöntemidir. Betimleyici türde saha araştırması yapılan söz konusu çalışmada birden fazla araştırma tekniği kullanılmıştır. Bir yandan geniş bir kitleye ulaşabilmek için anket tekniği uygulanırken diğer yandan elde edilen verilerin doğruluğunu test etmek için katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır. Konuyla ilgili daha önceki yıllarda yapılmış yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalara ulaşılmış ve ulaşılan kaynakların incelenmesi yapılıp, araştırmanın konusu ve amacına uygun olarak değerlendirilmiştir. Trabzon Merkez'deki ortaokul 8.sınıf ve lise 12. sınıf öğrencileri evren olarak kabul edilmiştir. Özellikle ortaokul 8.sınıf ve lise 12.sınıf öğrencilerinin seçilmesinin temel sebebi; insanın kişilik ve karakterinin şekillendiği, benlik algısının oluştuğu ve bireyin kendi kimliğini yapılandırdığı, geleceğe yönelik meslek seçimi ve yaşam biçimi tercihinin yapıldığı kritik bir dönemi olan ergenlik döneminin, en geniş yelpazesinin seçilmesi istenmiştir. Yapılan araştırma sonucu Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğünün yardımıyla 2013 yılında, toplamda 983 (459'u 8.sınıf, 524'ü 12.sınıf) parçalanmış aileye sahip öğrenci tespit edilmiş ve söz konusu sayı evren olarak kabul edilmiştir. Evrenin,[1] %95 güven düzeyi ve + - 5 göz yumulabilir yanılgı payı göz önüne alınarak basit tesadüfü örnekleme yöntemi ile 283'ü parçalanmış aileye ve 283'ü bütün aileye sahip olmak üzere toplamda 566 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Demografik bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

---

[1] Örneklem büyüklüğü için; gerekli hesaplamalar yapıldıktan sonra, 1000 kişilik evrene 278 kişinin yeterli olacağı görülmektedir (Büyüköztürk vd., 2013: 98).

	Parçalanmış Aile			Bütün Aile		
Cinsiyet	**Erkek**		**Kadın**	**Erkek**		**Kadın**
	107		176	118		165
Yaş	**13-15 Yaş**		**16-19 Yaş**	**13-15 Yaş**		**16-19 Yaş**
	116		167	125		158
Sınıf	**8. sınıf**		**12. sınıf**	**8. sınıf**		**12. sınıf**
	116		167	126		157
Ekonomik Durum	**Alt seviye**	**Orta seviye**	**Üst seviye**	**Alt seviye**	**Orta Seviye**	**Üst Seviye**
	103	147	33	33	180	70

Tablo 1: Demografik Bilgiler

1. Ailenin Tanımı ve Fonksiyonları

Evrensel boyutta bir yapılanma olan aile, sosyoloji literatüründe tarihin en eski toplumsal kurumu olarak incelenmektedir. Aile kurumunun dünya çapında çok farklı yapı ve şekilde çeşitlilikler sergilediği bilinmektedir. Bundan dolayı toplumsal yapının temel taşlarından biri olan ailenin, evrensel tanımını yapmak oldukça güçtür. Nitekim aile ile ilgili yapılmış tanımlara bakıldığında her bir tanımın aileyi farklı kategori içine yerleştirdiği görülmektedir. Yapılan tanımlar incelediğinde kimisi aileyi sosyal bir grup, topluluk olarak tanımlarken kimisi de sosyal bir kurum, bir örgüt hatta sosyal yapı olarak tanımlamaktadır.[2] Le Play; fiziğin atomuna, biyolojinin hücresine tekabül eden birimin toplumda aile olduğunu dile getirerek[3] bir anlamda toplumun en küçük temel taşının ve en önemli biriminin aile olduğunu belirtmektedir. Anne, baba ve çocuklardan meydana gelen ve en küçük toplumsal birim olan aileyi; E. Durkheim, "aralarında kan bağı bulunan ya da aynı soydan geldiklerine inanan fertlerden oluşan bir sosyal varlık" olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan Durkheim, ailenin iki temel vasfının; kan bağı ve hısımlık olduğunu dile getirmektedir.[4] Şekli ve fonksiyonu toplumdan topluma değişse bile bütün toplumlarda mevcut olan[5] ve toplumların en küçük ünitesi olarak ortaya çıkan aile,[6] en genel anlamda; içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre

---

[2] Maclver ve Page'e göre aile; " Sex ilişkilerine dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir grup" iken Winch'e göre aile; "Neslin devamı fonksiyonu çevresinde oluşmuş temel bir toplumsal yapıdır." Daha geniş bilgi için bk.: (Gökçe, 1991: 210-211).

[3] Freyer, 1967: 253.

[4] Celkan, 1991: 77.

[5] Bozkurt, 2012: 259.

[6] Doğan, 2012: 162.

başka yakınlar) arasında içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin yer aldığı toplumsal kurumdur.[7]

Bireyin kendi varlığını tamamlayabilmesi ve yetersizlik duygusunu aşabilmesi için bir başkasıyla birleşmeye ihtiyaç duyması[8] insanı aile kurmaya zorlamaktadır. Bu bakımdan Murdock, aileyi, eşler arasındaki cinsel beraberliğin toplum tarafından onaylandığı ve ortak ikamet, ekonomik işbirliği ve yeniden üretim ile karakterize edilen sosyal bir grup olarak tanımlamaktadır.[9] Nitekim aile, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin karşılandığı, insan neslinin devamının sağlandığı ve dünyaya gelen bireyin topluma hazırlandığı, evrensel sosyal bir grup veya kurumdur.

Anne, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalığından meydana gelmiş, ekonomik ve sosyal bir kurum olan aile,[10] yerine getirdiği fonksiyonlar açısından toplumsal yaşamın merkezindedir. Nitekim yapısal fonksiyonel yaklaşıma göre toplumsal sistemin bir alt sistemi olan aile,[11] toplum için çok önemli görevlere sahiptir. Aile, toplumun diğer alt sistemleri veya kurumları ile birlikte etkileşimde bulunup uyum içerisinde bir toplumsal bütünlük sağlamaktadır. Bu bakımdan ele alındığında ailenin fonksiyonları: nüfusu yenileme, kültür aktarma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin sağlama şeklinde sıralanabilir.[12] Öte yandan şuna da değinmek gerekmektedir: İnsanlık tarihi boyunca var olan aile, tarihi süreç içerisinde hem yapısal hem de işlevsel açıdan birçok değişikliğe uğramıştır. Bu konuda sosyologların ortak düşüncesi, ailenin işlevlerinde önemli değişimler yaşadığı ve hala yaşamakta olduğudur. Örneğin geleneksel toplumlarda ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel tüm toplumsal görevleri yerine getiren aile, modern toplumlarda işlevlerin bir kısmını diğer kurumlara devrederek sadece neslin devamını, eşlerin ve çocukların psikolojik tatminini sağlayan bir kuruma dönüşmüştür.[13]

---

[7] Ozankaya, 1994: 357.
[8] Bauman, 2012: 63.
[9] Murdock, 1965: 1.
[10] Gökçe, 1991: 212.
[11] Özgüven, 2001: 1.
[12] Şentürk, 2012: 68.
[13] Çağan, 2011: 85.

Birey, dünyaya geldiğinde gözlerini aile ortamında açar. Bu bakımdan çocuk hayata karşı ilk deneyimlerini aile içinde edinir. Nitekim aile, "insan yavrusunun" eğitimine başlandığı ve toplumsal değer yargılarının çocuğa aktarıldığı ilk ve en önemli kurumdur. Çünkü aile, çocuk için bütün bir toplum demektir.[14] İnsan yavrusu doğum anından itibaren çok zayıf ve korumasız olarak dünyaya gelmektedir.[15] Çünkü çocuk içgüdü bakımından son derece yetersiz bir varlıktır. Bundan dolayı sürekli bakıma, korunmaya, eğitilmeye ve sosyalleştirilmeye ihtiyacı vardır.[16] Başka bir deyişle çocuk, günlük hayata karşı hiçbir bilgisi olmadan, dış dünyadan habersiz bir şekilde gözlerini açmıştır. Nitekim günlük hayata dair birçok bilgiyi aile içerisinde almaktadır. En basit bir eşyanın tamiratından, hasta ve yaşlı bakımına, temizlik alışkanlığından sağlık konusundaki önemli bilgilere kadar sayılamayacak birçok şeyi aile içindeki eğitimle edinirler.[17] Ayrıca aile, çocuğun toplumsallaştırıldığı en önemli kurumlardan biridir. Toplumsallaşma, "bireyin toplumun kültürünü öğrenme ve içselleştirme sürecidir."[18] Yani bir tür çevreye uyum sürecidir.[19] Ailede içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel temellerini kendi içinde beslediği için sosyalizasyon sürecinin kaynağı durumundadır.[20] Buradan yola çıkarak aile ortamının çocuk açısından, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olabilmesi için belli değerlerin, geleneklerin ve yaşam standartlarının benimsetildiği ilk ortam olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ailenin fonksiyonu, bir yandan çocuğu sosyal çevreye alıştırmak, ana dilini öğretmek iken öte yandan çocuğa ahlaki değerlerin aktarımını sağlayarak toplumun bir üyesi haline getirmektir.

Ailenin ekonomik işlevi, ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi oluşunu ifade eder.[21] Ekonomik işlev, sanayi öncesi geleneksel, kırsal toplumlarda ailenin en temel işlevlerinden biriydi. Geleneksel aile yapısı, kendi temel ihtiyaçlarını karşı-

---

[14] Doğan vd., 2009: 39.
[15] Ergün, ty: 27.
[16] Akyüz: 2008: 134; Akyüz, 1992: 241.
[17] Şentürk, 2012: 69.
[18] Bozkurt, 2012: 111.
[19] Küçükkurt, 1990: 85.
[20] Nirun, 1994: 19.
[21] Tezcan, 1990: 67.

layabilen bir üretim ve tüketim birimiydi. Fakat günümüz modern ailesi, üretim birimi olma özelliğini kaybetmiştir.[22] Artık modern çekirdek aile ekonomik tüketim birimidir. Üretim işlevini ev dışındaki kurumlar gerçekleştirmektedir. Ekonomik eylemlerle ilgili iş, aile çevresinden ayrılmıştır. Hem para kazanmak için çalışma ortamı hem de giyecek, yiyecek gibi ailenin temel ihtiyaçların karşılanması için yapılan üretim ailenin dışına çıkmıştır.[23] Bu değişimlere ek olarak kadınların ücretli bir şekilde iş hayatına katılmasıyla eve ekmek getirmekle görevli olan erkeğin görevi değişmiştir.[24] Sonuç olarak ev gelir giderini eşler ortak bir şekilde üstlenmişlerdir. Söz konusu değişimler sonucunda modern çekirdek ailenin ekonomik fonksiyonu; geleneksel yapıdaki aileler gibi aile içi üretim yapmaktan ziyade eşler arasında ekonomik işbirliği ve dayanışmaya dönüşmüştür. Yükselen eğitim seviyesi ve geçim zorluklarının artması kadın ve erkeğin ekonomik işbirliği ve dayanışmasına yol açmıştır. Bu durum aile üyelerinin ortak kullanımı için ortak bir bütçenin oluşmasına yol açmıştır.[25] Böylece hayatta her türlü zorluğa göğüs geren aile üyeleri ailenin ekonomik fonksiyonuyla, geçim zorluklarını aşmayı ve sayısızca ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlamıştır.

Ailenin bir diğer önemli işlevi ise sosyal psikolojik işlevidir. Şüphesiz aile ortamı birincil ilişkilerin en yoğun ve samimi bir şekilde yaşandığı yerdir.[26] İnsanın yaradılışı gereği kendini tamamlayabilmek için bu şekilde duygusal bağlara ve samimi ilişkilere ihtiyaç duymaktadır. Bir elmanın iki yarısı olan kadın ve erkek bir bütün oluşturabilmek için beraberlik arzusu içindedirler. Toplumlar tarafından beraberliğin meşrulaştırıldığı kurum ise aile kurumudur. Bu bakımdan aile kurmak, kadın ve erkeğin bir araya gelerek kendi eksikliklerini tamamlayıp bir bütün olmalarına fırsat vermektedir.[27] Aile yoğun bir duygusal alışverişin gerçekleştiği bir ortam olduğundan dolayı[28] yakın sevgisinin ve anlayış duygusunun en iyi karşılandığı mekândır.[29] Aile üyeleri arasındaki

---

[22] Dündar, 2012: 59.
[23] Tezcan, 1990: 67.
[24] Dündar, 2012: 59.
[25] Şentürk, 2012: 83-84.
[26] Dündar, 2012: 58.
[27] Şentürk, 2012: 84-85.
[28] Çağan, 2011: 86.
[29] Kasapoğlu, 1990: 51.

sevgi ve samimiyet durumu onları ben duygusundan kurtarıp biz duygusunu geliştirmesine fırsat verir.[30] Böylece aile, kişiye toplumun bir üyesi olduğu hissini vererek onu düzenli bir hayat kurmaya ve insanlarla iyi ilişkiler geliştirmeye yöneltmektedir. Zaten yapılan araştırmalar akıl hastalarının ve intihar olaylarının evlilere oranla bekârlarda daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumun sebebi, kişilerin evlilikle kısmen daha düzenli ve kararlı bir hayat yaşayarak bir anlamda kendilerini daha güvende hissetmeleridir.[31] Söz konusu durum Erikson'un gelişim ödevleriyle de açıklanabilir. Erikson insanların psikolojik gelişim evrelerini sekiz döneme ayırmıştır ve her dönemin kendine has ödevlerinin olduğunu dile getirmiştir. Kişiler, içinde bulundukları dönemin ödevlerini başarıyla tamamlamadıkları takdirde ileriki dönemlerinde sıkıntı yaşayacaklarını ifade etmiştir. Nitekim Erikson'un yetişkinlik döneminin ilk evresi olan (altıncı evresi) "yakınlığa karşı uzaklık (yalıtılmışlık)" adını verdiği evresinde, bireylerin karşı cinse karşı yakın ilişkiler kurabilme yeteneğine sahip olması gerektiği ve aile kurmaya yönelmesi gerektiğinden bahseder. Eğer bu gelişimsel dönem ödevini başaramazsa yani aile kuramazsa bireyde yalıtılmışlık duygusunun ortaya çıkacağından ve bir anlamda yalnızlık duygusuyla karşı karşıya kalacağından dolayı kişi; insanlardan, görev ve sorumluluklardan kaçmayı tercih edecektir. Başka ifadeyle yalnızlık duygusu kişinin benliğine hâkim olacaktır.[32]

Ailenin sevgi ve psikolojik doyum sağlama işlevi sadece eşler arasında etkin değildir. Bunun yanında ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar için de ailenin bu işlevinin büyük bir önemi vardır. Çünkü sevgi duymak, şefkat görmek çocuğun ihtiyaçları arasındadır. Sevgi ile çocuk sağlıklı bir kişilik geliştirir. Sevgi gören kişi karşısındakine de sevgi gösterir. Örneğin sevgi gören çocuklar sıcak ve uyumlu bir arkadaşlık geliştirirken, sevgisiz büyüyenler ilişkilerinde düşmanlık yolunu tutmaktadır. Evde sevgi ve ilgi görmeyen çocuk söz konusu eksikliğini çevresindekilerden ilgi çekerek gidermeye çalışır. Çocuklar, ilgi

---

[30] Adak, 2005: 52.
[31] Şentürk, 2012: 85.
[32] Senemoğlu, 2005: 81.

çekmek için akla gelmeyen yollara başvururlar. Örneğin öğrenciler, öğretmenin ilgisini çekmek için hırsızlık bile yapabilmektedir.[33]

Ailenin bir diğer temel işlevi ise biyolojik işlevidir. Platon Şölen'inde Sokrates'e, onun da onayıyla, şunu söyler: " Aşk (...) senin sandığın gibi, (...) güzel sevgisi değildir"; "güzel içinde üremek ve çocuk yapmak demektir."[34] Çünkü aşk üzerine inşa edilen aile, toplumun sürekliliği için hem ontolojik hem epistemik, hem de etik açısından birey ve vatandaş üretme kurumudur.[35] Nitekim geçmişten beri ailenin en temel işlevi bir yandan neslin devamını sağlama iken öte yandan eşlerin cinsel ihtiyaçlarının karşılamasıdır. Bu açıdan bakıldığında aile, (Freud'un da belirttiği gibi) insanların en güçlü dürtülerinden biri olan cinselliği, kontrol altına alarak biyolojik fonksiyonla birlikte toplumsal bir fonksiyonu da yerine getirmektedir.[36] Çünkü eşlerin cinsel münasebetlerinin toplum tarafından meşrulaştığı zemin evlilik akdiyle gerçekleşen aile kurumudur.

2. Ailede Parçalanma ve Parçalanma Şekilleri

Ailede parçalanma, ailenin genel ve normal yapısındaki bir değişmeyi ifade eder. Ailedeki bu değişim; ölüm, anne veya babanın uzun seyahatleri, karı-kocanın birbirinden ayrı yaşamaları veya boşanmaları, çocukların aileden ayrılmaları gibi hâllerdir.[37] Bu tür durumlar genelde aile üyeleri tarafından istenmeyen durumlardır. Fakat yine de bazı zamanlarda bu durumlarla karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Bunun sonucunda da başta ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar olmak üzere tüm aile üyeleri etkilenmektedir. Ailenin normal durumunun bozulması olan ailede parçalanma, eşlerden biri veya ikisinin ölümü, eşlerin boşanması ile eşlerin herhangi bir sebepten dolayı birbirinden uzun süre ayrı kalması olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir.

Ölüm, ailenin parçalanmasına neden olan bir dış faktör olarak değerlendirilir. Çünkü ölüm, aile üyelerinin hiçbirinin serbest iradesinde olamayan ve tamamen ilahi bir takdir olarak değerlendirilen bir ger-

---

[33] Tezcan, 1990: 67.
[34] Bauman, 2012: 22.
[35] Bayhan, 2013: 148.
[36] Şentürk, 2012: 89.
[37] Özgüven, 2001: 306.

çektir.[38] Ailede parçalanma nedeni olan ölümün ortaya çıkması ailede büyük bir sarsıntıya yol açmaktadır. Özellikle çocuklar söz konusu durumdan çok etkilenirler. Öte yandan çocuklar için yaşamlarının ilk yıllarında anne kaybı, baba kaybından daha önemlidir. Bunun nedeni çocuğa bakan aile yakınlarının veya parayla tutulmuş bakıcıların, anneden farklı bir yaklaşımla çocuğa bakmalarıdır. Fakat çocuklar büyüdükçe, özellikle erkek çocuklar için babanın kaybı çok önemlidir. Bunun nedeni ise erkek çocuk için benzemek istediği model objenin ortadan kalkmış olması demektir. Çocuk açısından en büyük yıkım ise hem anneyi hem de babayı kaybetme durumunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü böyle durumda çocuk kendini çok yalnız hissedecektir.[39] Çocuk hem annenin şefkatinden hem de babanın korumasından, güven duygusundan mahrum kalacağından dolayı mevcut durumu kabullenişi zor olacaktır. Yalnızlık duygusu içinde başkalarının yardımına ihtiyaç duyacak ve onların tutumuna alışması zor olacaktır.

Aile üyelerinden birinin geçici veya sürekli hastalığı ve sakatlığı; deprem, sel, yangın gibi doğal afetler ile yoksulluk, işsizlik, terör, kan davası gibi toplumsal afetler sonucunda yapılan zorunlu göçler; ebeveynlerden birinin çalışma veya başka nedenlerle evden uzun süre ayrılması ya da eşlerin geçimsizlik nedeniyle boşanma olmaksızın evi terk etmesi "uzun süre ayrılık" şeklinde ortaya çıkan aile parçalanmasının örnekleridir.[40] Bu tür geçici ayrılıklar kimi zaman devamlı ayrılıklardan daha tehlikeli olmaktadır. Çünkü söz konusu durumda aile üyeleri ilk önce ayrılığa sonra da bir arada olmaya uyum sağlamak zorundadır. Bundan dolayı ayrılığın süresi uzadıkça çocuklar üzerinde yapacağı olumsuz etkilerde artmaktadır.[41]

Boşanma, yasal olarak kurulmuş bir evlilik ilişkisinin yine yasal biçimde ortadan kalkması durumu olarak ifade edilmektedir.[42] Hukuki olarak tanımlanan boşanma aslında ekonomik, kültürel, toplumsal ve psikolojik sonuçları olan ve bu bakış açılarıyla tanımlanabilecek daha geniş etkileri olan bir süreç-

---

[38] Şentürk, 2012: 89.
[39] Özgüven, 2001: 320-321.
[40] Şentürk, 2012: 90.
[41] Özgüven, 2001: 321.
[42] Ozankaya, 1995: 24; Marshall, 2009: 79.

tir.[43] Evlilik gibi boşanma da geçmişten beri gerek ilkel toplumlarda olsun gerekse modern toplumlarda olsun tarihi süreç içerisinde doğal karşılandığı bilinmektedir. Ancak boşanma süreci toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Örneğin boşanma hakkı önceki dönemlerde ve bazı toplumlarda sadece erkeğe verilirken daha sonra yapılan yasal düzenlemeler sonucunda kadınlara da tanınmıştır.

Eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olan boşanma olayı, günümüzde yaşanan hızlı toplumsal ve kültürel değişmeler ile bu değişmelerin aileye yansıması sonucunda artış göstermektedir. Modernleşme ve kentleşmeye paralel olarak artış gösteren boşanma oranlarının nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle toplumda bireyselleşmenin artış göstermesi ile yeni özgürlük anlayışının geleneksel görev ve bağlılık duygularını gevşetmiş olması, dinsel kurumların evlilik kurumu üzerindeki baskılarını büyük oranda kaldırması, boşanan eşlere karşı toplumdaki bireylerin daha hoşgörülü davranmalarıdır.[44] Bunlara ek olarak toplum hayatında yaşanan hızlanma, "çok insan tanıma olanakları, rasgele evlilikleri ve değişik din, ırk, uyruk ve toplumsal sınıflar arası evlilikleri olanaklı kılmış, çoğu kez sevgiden başka ortak noktaları bulunmayan bu evliliklerde boşanmayı artırmıştır. Kadın haklarının gelişmesi ve eğitim düzeyinin yükselmesiyle kadının toplumsal yaşama katılımı evlilik bağlarının zayıflamasına yol açmış"[45] ve aile parçalanmalarını hızlandırmıştır. Bu durum ailenin işlevlerini yerine getirmesini engellemiş olup hem eşler üzerinde hem de ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar üzerinde çok karmaşık sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplumun küçültülmüş şekli olan ailede[46] yaşanan parçalanma oranlarının artışı tüm toplumu olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

3. Aile Parçalanması ve Okul Başarısı

Ailenin, çocuğun okul başarısında önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Ancak ölüm, boşanma ve uzun süreli ayrılık gibi aile parçalanması durumlarının, çocuğun okul başarısını nasıl ve neden etkiledi-

---

[43] Timurturkan, 2012: 202.
[44] Özgüven, 2001: 306-307.
[45] Özgüven, 2001: 307.
[46] Erkal, 1990: 208.

ğini ortaya koymak için öncelikle okul başarısı kavramı ve okul başarısını etkileyen etmenler üzerinde durmak gerekmektedir.

3.1. Okul Başarısı ve Okul Başarısını Etkileyen Etmenler

Çağdaş toplumlarda yaşam boyu süren kaygı olarak tanımlanan başarı,[47] "okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan bireyin ne derece yararlandığının bir ölçüsü veya göstergesidir. Okuldaki başarı ise bir akademik programdaki derslerden öğrencinin aldığı notların ya da puanlarının ortalaması olarak düşünülebilir. Eğitim programlarında okutulan ders konularından bireyin ne düzeyde öğrendiği, öğrencinin geçmiş yaşantılarından ne derecede yararlandığının da bir göstergesidir."[48] Başka bir ifadeyle okul başarısı, öğrencinin bulunduğu okul, sınıf ve derse göre belirlenmiş sonuçlara ulaşmada göstermiş olduğu ilerlemedir. Ancak çağdaş anlamda başarı kavramının akademik başarı ile sınırlandırılamayacağı, bilgi ve beceri gibi bilişsel davranışlar kadar, ilgiler, kişilik özellikleri ve tutumlar gibi bilişsel olmayan davranışları da içerdiği görülmektedir.[49] Başarısızlık kavramı ise daha çok çocuğun ya da gencin uzun süreli, (bir eğitim öğretim döneminden daha uzun süre) hemen her dersten, gelişim düzeyinin ve yeteneklerinin altında başarı göstermesi ve bu başarısızlığı bir türlü telafi edememesi durumu olarak kabul edilmektedir.[50]

Okul başarısını etkileyen pek çok değişken vardır. Okul başarısını etkileyen değişkenleri Özgüven,[51] "zihinsel ve zihinsel olmayan etmenler" diye ayırırken Güleç ve Alkış[52] "okul içi ve okul dışı etmenler" olarak ayırmaktadır. Yıldırım[53] ise akademik başarının çok sayıda faktörle ilişkili olduğunu öne sürerek "akademik başarının zekâ, yetenek, özlük, kişilik ve ailesel nitelikler, mezun oldukları veya okumakta oldukları okulun özellikleri, çalışma alışkanlıkları, özsaygı, yalnızlık, sınav kaygısı ile ilişkili olduğunu" dile getirmiştir. Literatür tarandığında yukarıdaki

---

[47] Steinberg, 2013: 444.
[48] Özgüven, 2002: 74.
[49] MEB, 2013a.
[50] MEB, 2013a.
[51] Özgüven, 2002: 75.
[52] Güleç ve Alkış, 2003: 20.
[53] Yıldırım, 2006: 259.

gibi okul başarısını etkileyen pek çok değişkenin olduğu görülmektedir. Bu etkenlerin sınıflandırılması değişik şekilde yapılsa da içeriklerine bakıldığında hepsi aynı paralelliktedir. Nitekim okul başarısını etkileyen değişkenler şu şekilde de sıralanabilir; öğrenenle ilgili (kişisel) etmenler, eğitim çevresi ile ilgili etmenler ve ailesel etmenler. Bu noktada söz konusu araştırmanın konusu, aile parçalanmasının çocuğun eğitimi üzerine etkileri olduğu için daha çok ailesel etmenler üzerinde durulacaktır.

Okul başarısına etki eden öğrenenle ilgili etmenler, çocuğun kendisiyle ilgili olan bireysel özellikleridir. Bunlar; zekâ, yaş, olgunlaşma düzeyi, güdülenmişlik durumu, genel uyarılmışlık hali, kaygı ve çocuğun fizyolojik durumu[54] ile öğrencinin çalışma alışkanlıkları, evde televizyon seyretme durumu ve çocuğun içinde yer aldığı akran grubunun değer ve normları[55] gibi etmenlerdir. Çocuğun okul başarısı gösterebilmesi için yaşının, olgunlaşma düzeyinin ve zekâsının belli bir seviyeye ulaşmış olması gerekmektedir. Her ne kadar önceki dönemlerde okul başarısı sadece zekâ seviyesine bağlı olduğu[56] düşünülmüşse de günümüzde zekâ seviyesinin okul başarısına etkisinin %30'larda olduğu söylenmektedir. Geriye kalan %70'lik kısmı zihinsel olmayan faktörlerden kaynaklandığı söylenmektedir.[57] Çünkü zekâ bireyin okul başarısını artırmada tek başına yeterli değildir. Zekâ daha çok bireyin öğrenme hızıyla yakından ve doğrudan ilişkilidir.[58] Organizmayı harekete geçiren güç olarak tanımlanan güdüyü, tek kelimeyle ifade etmek gerekirse "istek" anlamına gelmektedir. Güdülenme (motivasyon) ise, bireyin öğrenme isteğidir. Yani "...bireylerin başarılı olmak için sergiledikleri çaba"[59]dır. Bundan dolayı bireyin güdülenmişlik seviyesi ne kadar yüksek ise okul başarısı da o kadar yüksek olacaktır. Nitekim aile tutumunun çocuğun güdülenmişlik seviyesini artırmada başka bir ifadeyle çocuğun öğrenmeye istekli olmasında büyük etkisi olduğuna değinmekte yarar vardır. Çünkü ebeveynlerin okula/eğitime/başarılı olmaya karşı tutumları çocuklarının okulda başarılı olma isteklerini etkilemektedir.

---

[54] Ulusoy, 2009: 143-145.
[55] Güleç ve Alkış, 2003: 20.
[56] Şemin, 1975: 1.
[57] Özgüven, 2002: 75.
[58] Ulusoy, 2009: 143-144.
[59] Steinberg, 2013: 446.

Okul başarısını etkileyen, öğrenenle ilgili etmenlerden biri de genel uyarılmışlık düzeyi ve kaygıdır. Uyarılmışlık düzeyi bireyin çevreden gelen uyarıcıları alma derecesi olarak tanımlanabilir. Birey çevreden çok az uyarıcı alıyorsa, genel olarak uyarıcılara kapalı ise uyarılmışlık düzeyi düşüktür: örneğin uyku hali gibi.[60] Bu tür durumlar öğrenme düzeyini düşürür ve okulda başarısız olmaya neden olur. Ayrıca kaygı seviyesinin de okul başarısına doğrudan etki ettiği bilinmektedir. Genelde öğrencinin başarısız olacağım korkusu sebebiyle ortaya çıkan yüksek kaygı, başarı performansını engellemektedir. Ancak çok düşük kaygı seviyesi de okul başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı kaygı seviyesi orta düzeyde (yeteri seviyede) tutulup başarı arttırılabilir.[61] Çocuğun içinde bulunduğu psikolojik durumuna göre değişen kaygı seviyesi, ebeveynlerinin sağlayacağı desteklerle yeteri derecede dengede kalmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim ailenin varlığı ve çocuğa sağlayacağı desteği, çocuğun özgüven kazanmasına yardımcı olacağından dolayı çocukta başarısız olma korkusunu ortadan kaldıracaktır. Bu şekilde aile, çocuğun kaygı seviyesini ayarlayarak onun okul başarısına olumlu etki sağlayacaktır. Öte yandan çocuğun fizyolojik durumu da okul başarısına etki eden önemli etmenlerden biridir. Şemin'in[62] İstanbul'da 2300 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmaya göre, öğrencinin birinci sınıfta hastalanma (%29,5), 2-5. sınıflarda hastalanma (%15,8), görme bozukluğu (%6,3), işitme bozukluğu (%6,7), konuşma bozukluğu (%7,4), zayıflık (%20,6) ve ameliyat (%4,0) gibi fizyolojik durumların çocukta okul başarısızlıklarına yol açmaktadır.

Yukarıda sayılan faktörlere ek olarak öğrencinin çalışma alışkanlıkları, okul ders ve ödevlerini düzenli bir şekilde yapıp yapmadığı, evde televizyon izleme ile bilgisayarda uzun süre geçirme gibi durumları da okul başarısını etkileyen diğer sebeplerdendir. Tezcan,[63] sürekli televizyon ve video izleyen çocuğun derslerini ihmal ettiğinden dolayı okul başarısının olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde bu çocukların arkadaş ve oyun gruplarından uzak kal-

---

[60] Ulusoy, 2009: 143-144.
[61] Steinberg, 2013: 447.
[62] Şemin, 1975: 65.
[63] Tezcan, 2012: 34.

dığı için toplumdan edilgen, bireyci bir şekilde yetiştiğini dile getirmiştir. Çocuğun, ödev ve sorumluklarını yerine getirip getirmediğini ve televizyonda ya da internette harcadığı zamanın fazla olup olmadığının takibini anne ve baba yaptığı için aslında çocukta bu şekilde ödev ve sorumluklarını yerine getirme alışkanlığını da ailesi tarafından sağlanmaktadır. Bu kapsamda çocuğun okul başarısında etkili olan, zekâ düzeyi, güdülenme durumu, kaygı seviyesi ve çalışma alışkanlıkları gibi etmenler öğrencinin kendisiyle ilgili etmenlerdir. Ancak söz konusu etmenler her ne kadar öğrenenle ilgili etmenler olsa da dolaylı olarak ailesel etmenlerle de bağlantılıdır. Çünkü bu etmenlerin ayarlanmasında, okul başarısına katkıda bulunacak seviyeye dönüştürülmesinde ailenin varlığı, tutumu ve desteği çok önemlidir.

Okul başarısını etkileyen eğitim çevresi ile ilgili etmenler, daha çok okul içi ile ilgili olan faktörlerdir. Bu faktörler; "eğitim programlarının niteliği, okul yöneticilerinin ve eğitim uzmanlarının yeterlilikleri, sınıf düzeyi, dersin türü ve niteliği, eğitim araçlarının niceliği-niteliği vb. şeklinde sıralanabilir."[64] Yani en genel anlamda eğitim sistemi ile okul ve çevresiyle ilgili etmenler. Bu etmenler okul başarısını etkileyen birçok faktörü içinde barındırırlar. Okul, belli amaçları gerçekleştirmek üzere meydana getirilmiş sosyal bir teşekküldür. Başka bir ifadeyle, eğitim faaliyetini planlı ve programlı bir şekilde yapan, insanın ve toplumun yüceltilmesini amaç edinen, genç nesillerin yeniden yaratıldığı sosyal bir sistemdir.[65] Dewey'e göre okul; karmaşık bilgileri basitleştiren, zararlı çevresel etkenleri azaltarak arınmış eylem düzenini sağlayan, bireyi yakın çevre sınırlarından kurtararak daha geniş çevreyle ilişki kurmasına olanak hazırlayan bir kurumdur. Bu bakımdan sosyal bir kurum olarak okulun, sosyalleştirme süreci içinde iki önemli işlevi vardır. Bunlardan birincisi, kendi başına bir takım öğrenme tiplerini gerçekleştirme sorumluluğudur. Yani herkesçe bilinen öğretim görevini yerine getirmesidir. İkincisiyse, diğer sosyal kurumların boşluğunu doldurma görevidir. Yani ailenin parçalanmış olması ya da bütünlüğünü koruduğu halde çeşitli nedenlerle işlevini gerçekleştirememesi, çocuğun ilgi ve gereksinimini kar-

---

[64] Güleç ve Alkış, 2003: 20.
[65] Akyüz: 1992: 247-249.

şılayamaması durumunda bu görevi okulun üstlendiği görülür.[66] Bundan dolayı okul ve aile çocuğun sosyalleşmesi ve yetişmesi için en önemli iki kurumdur.

Okulun en temel fonksiyonu ve toplumun okuldan beklentisi, başarılı öğrenciler yetiştirmesidir. Ancak öğrencilerin başarı göstermesinde okulun fiziki yapısının, çevresinin ve araç gereç donanımının yeterli olması, okul yönetici kadrosunun başarıyı destekleyici tutumlara sahip olması, öğretmenlerin nitelikli ve öğretim programlarının işlevsel olması gibi etmenler etkilidir. Bu çerçevede çocuğun okulda başarı göstermesi için eğitim sisteminin, okulun ve öğretmenlerin belli bir niteliğe sahip olmaları gerekmektedir. Ancak sadece bu etmenler çocuğun okulda başarılı olması için yeterli değildir. Bu etmenlere ek olarak aile ve çocuğun kendisi de katkı sağlaması gerekmektedir. Çünkü okul başarısı okul, aile ve öğrenci arasında sağlıklı bir uyum olduğu takdirde en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Nitekim bunlardan herhangi birindeki en ufak bir eksiklik, işlevsizlik çocuğun okul başarısında düşüşe neden olmaktadır.

Ebeveynler ve aile çocuğun ilk ve en önemli öğretmeleridir.[67] Çünkü çocuğun aile içinde geçirdiği yaşantılar sonucu elde ettiği bilgi ve beceriler, onun okul başarısını geniş ölçüde etkilemektedir. Bundan dolayı aile ve okul birbirinden kopuk değildir ya da olmamalıdır. P. Bourdieu, B. Berstein gibi birçok eğitimci bu konuda pek çok araştırma yaparak bu gerçeğe ulaşmışlardır. Eğer çocuğun ailede aldığı eğitimle okuldakiler birbirini desteklerse, okulda başarılı olmaktadır. Aynı şekilde Ziya Gökalp'te bu gerçeğe dikkat çekmiştir.[68] Bundan dolayı çocuğun başarıya ulaşması isteniyorsa ailesi tarafından desteklenmeli ve okul ile aile işbirliği yapması gerekmektedir.

Yeni evli bir çift, aile içinde karı koca rolüne sahipken bir çocuklarının olmasıyla aynı ortam içinde anne, baba rollerini de edinmiş olurlar. Karşılıklı ikili karı-koca ilişkileri, çocuk-anne, çocuk-baba, anne baba-çocuk ilişkileri olarak çoğalmaktadır. Bu bakımdan aile üyelerinin aynı anda birden çok rol beklentisine göre davranış göstermesi, birçok ilişki

---

[66] Yavuzer, 1997: 154.
[67] Chesla, 2001: 10.
[68] Tezcan, 2003: 86.

türüne cevap vermeye hazır olması ve aile içi ilişkilerin dinamik olması gerekmektedir.[69] Çünkü aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olması, çocuğun başarısını olumlu açıdan etkiler. Böyle bir sağlıklı aile ortamında çocuk, karşısında anlayışlı, kendisine güven veren, sorunlarıyla yakından ilgilenen anne ve baba bulur. Yeterli duygusal ve toplumsal etkileşim ortamının bulunmadığı ailelerde çocuğun başarısının olumsuz açıdan etkilendiğini görülmektedir. Çocuğun yeterli derecede ilgi ve sevgi göremediği bu tür ailelerde, aile içi geçimsizlik ve dengesizlikler çocuğun çalışmasını olumsuz yönde etkiler.[70] Anne ve babanın çocuğunu iyi tanıması gerekmektedir. Çocuğun yeteneklerini, ilgisini, zekâ seviyesini iyi bilmesi gerekmektedir. Çocuğun bu tür özellikleri ailesi tarafından bilinmeden, ailece zorlandığı zaman başarısızlık söz konusu olur.[71] Çünkü aile, çocuğunun yeteneklerini tam olarak bilmeden ondan yüksek başarı beklentisine girmesi çocuğun kaygı seviyesini arttıracaktır. Yüksek kaygı seviyesi de çocuğun, başarısız olmasına yol açacaktır.[72]

Anne babanın çok sert, otoriter oluşları da okul hayatını olumsuz yönde etkileyen bir başka unsurdur. Çocuğun; başarısızlığının hoşgörü ve anlayışla karşılanmadığı, her fırsatta azarlandığı, eleştirildiği, cezalandırıldığı ve disiplininin baskı yoluyla sağlandığı bir aile ortamında yetişen çocuktan başarı beklenmez. Bu koşullarda yetişen çocuk, okula, öğretmenlerine ve arkadaş ortamına uyumda güçlük çeker. Ancak okul, aile ve öğretmen işbirliği ile bütün çocukların sorunları çözülebilir. Bundan dolayı ailenin çocuğa karşı tutumunu değiştirmesi, ona aile ocağında yer vermesi, düşüncelerine saygı göstermesi, söz hakkı tanıması, onda huzur ve güven duygusu yaratması gerekir.[73] Bunlar çocuğun okul başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

Temelde doğa vergisi bir yetenek olan zekâ, doğuştan gelir ve büyük ölçüde kalıtımın etkisiyle şekil alır. Bir başka ifadeyle, çocuğun zekâ gücü, anne babasının zekâ ortalamasına yakındır. Genellikle benimsenen görüşe göre, zekâ yeteneği, anne ve baba-

---

[69] Tufan, 1983: 22.
[70] Tezcan, 1999: 244.
[71] Tezcan, 1999: 244.
[72] Nar, 2005: 25.
[73] Tezcan, 1999: 245.

dan gelen çok farklı etmenlerin rastlantısal bir bileşimden oluşmaktadır. Ancak zekâyı etkileyen tek faktör kalıtım değildir. Bunun yanında çevresel faktörler de zekâyı etkilemektedir. Yani var olan bu cevherin ortaya çıkabilmesi için uygun ortamın ayarlanması gerekmektedir. Bunun için ilk yaşlarda uygun beslenme, anne babanın uyarması ve ilgisi, zekâyı, ileriye veya geriye götürebilmektedir. İlgi ve uyarılmanın yetersizliği veya yokluğu, sonraki çabalarla tamamen düzeltilememektedir. Örneğin, yoksul, eğitimsiz ve şiddetli tartışmaların yoğun yaşandığı aile ortamında büyümüş çocuk, sağlam doğsa da zekâ gelişimi yavaş olmaktadır.[74] Nitekim hem kalıtım özellikleri, hem de çevresel etmenler bireyin ailesinden kaynaklandığından dolayı bireyin zekâ gelişiminde ki en önemli etmenlerden biri ailedir. Dolayısıyla aile, hem zekânın gelişmesinde hem de okul başarısının yüksek olmasında etkili bir unsurdur.

Ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum da çocuğun okul başarısını etkileyen sebeplerdendir. Çocuğa ev içinde sağlıklı çalışma ortamının oluşturulması, gerekli materyallerin çocuğa sağlanması ve çocuğun okul hayatını destekleyici eğitim alması, çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü çalışılan ortamın yumuşak bir aydınlatmasının ve gürültüden uzak olması, çocuğun kendini daha rahat hissetmesine ve dersine yoğunlaşarak üretken olmasına yardımcı olacaktır.[75] Ancak ailenin çocuğuna, uygun çalışma ortamı ve destekleyici eğitimi sağlaması belli bir maddiyat gerektirmektedir ve maddi durum aile için bir gerçekliktir. Bundan dolayı ailenin bu gerçeği olduğu gibi kabul etmesi ve bunun bilincinde olarak çocuğun başarısına destek olacak ortamları yaratması gerekir. Aynı şekilde aile çocuğun, söz konusu gerçekleri bilerek planlama yapmasına yardımcı olması gerekmektedir.[76]

Bir başkasının, özellikle ailedeki bir yakınının sevgisiyle kendini onaylanmış hissetmek, insan gelişiminin temel koşuludur. Sevgi ve onay kadar, güvende olduğunu hissettirecek kişilerin varlığı da insan hayatında büyük önem taşımaktadır. Sevgi ve güvenin

---

[74] Şentürk, 2012: 191.
[75] Chesla, 2001: 64-65.
[76] Cüceloğlu, 2006: 18.

verildiği en samimi ortam ise aile ortamıdır. Bu anlamda aile ortamından daha içten daha yakın başka bir ortam yoktur. Bundan dolayı anne ve babanın sevgi ve ilgisinden mahrum kalan çocuk, kendisini yalnız hissetmekte ve onu çalışmadan, araştırmadan ve başarı elde etmeden uzaklaştırmaktadır.[77] Sonuç olarak ailenin sosyo-ekonomik durumu, aile üyelerinin genetik yapısı, çocuğun kişilik özellikleri, aile içi ilişkilerin dinamik yapısı ve aile üyelerinin üzerlerine düşün görev ve sorumlulukları yerine getirmesi gibi pek çok faktör çocuğun okul başarısını etkilemektedir. Bundan dolayı aile, bütünlüğünü koruyup üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirerek çocuğun okul başarısını destekleyici tutumlar geliştirmelidir.

3.2. Aile Parçalanmasının Okul Başarısına Etkisi

Aile, toplumda birçok işlevi olan ve toplumun devamlılığını sağlayan toplumsal bir kurumdur. Aile üzerine düşen bu önemli görevi yerine getirebilmesi için bütünlüğünü koruması gerekmektedir. Ancak evliliklerde istenmeyen durum olan; anne ve/veya babanın ölümü, eşlerin anlaşamadıklarından dolayı boşanması veya her hangi bir nedenden dolayı eşlerin uzun süre ayrı kalması gibi aile parçalanmasına yol açan durumlar ortaya çıktığında, aile kendi üzerine düşen bu önemli görevleri yerine getirmekte güçlük çeker. Gerek anne baba gerekse çocuklar bu anomik durumdan olumsuz yönde etkilenir. Özellikle ergenlik döneminde olan çocuklar kimlik gelişimi ve benlik oluşumu gibi toplumda yer edinme çabaları içinde olduğu bu dönemde, topluma uyum sağlamaları için anne ve babanın yönlendirmelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Aile parçalanmasından dolayı bu kritik dönemde anne ve babalarından yeteri derecede destek alamayan ergen, topluma uyum sağlama ve ergenlik dönemi gelişim ödevlerini yerine getirme gibi sorumluluklarını gerçekleştirmede zorlanacaktır. Bu durum çocuğun sosyal, psikolojik ve okul hayatında sıkıntılara yol açacaktır.

Okul başarısını pek çok faktör etkilemektedir. Ancak bu faktörler şu şekilde gruplanabilir; okul, aile ve öğrenciyle ilgili etmenler. Bu gruplama "üçlü sacayağına" benzetilebilir. Bu ayaklardan herhangi biri eksik olursa sacın ayakta durması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla aile parçalanması durumunda da

---

[77] Şentürk, 2012: 194-195.

hem aile kendi işlevini yerine getiremeyecek (veya getirmekte zorlanacak) hem de bu durumdan ötürü çocuğun olumsuz etkilenmesine yol açacaktır. Böylelikle okul başarısı için etkili olan; okul, aile ve öğrenci gruplamasından aile ve öğrenci gibi iki önemli ayağı yetersiz kalacaktır. Bundan dolayı çocuğun okul başarısı aile parçalanmasından olumsuz yönde etkilenecektir. Başka bir ifadeyle özetlemek gerekirse aile parçalanmasıyla aile kendi işlevini yerine getiremeyeceği için işlevsiz kalacak ve bu durum çocuğu olumsuz yönde etkileyeceği için, dolaylı yoldan eğitim kurumlarının da işlevsiz kalmasına yol açacaktır. Nitekim aile parçalanması durumu, hem ailenin hem de eğitim kurumunun işlevlerini yerine getirmekte zorluk çıkaracağı için bir bütün olarak toplumu da olumsuz yönde etkileyecektir.

Okul başarısında aile bütünlüğüne vurgu yapan Başaran;[78] "aile üyeleri arasında iyi ilişkilerin olması, ailede eğitime elverişli bir ortam yaratır. Ayrıca böyle bir ortam çocukların kişilik gelişimi için de gereklidir" diyerek aile bütünlüğü bozulmamış sağlıklı ilişkilerin geliştirildiği aile ortamında çocukların kişilik gelişiminin olumlu yönde etkileyeceğini dile getirmektedir. Aynı şekilde Tezcan,[79] yapılan araştırmalarda, boşanmış aile çocuklarının ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek olduğunu ve bu uyumsuzlukların en önemlisinin, ruhsal çöküntü ve okul başarısızlığı olduğunu dile getirmektedir. Etkili ve işlevsel bir okul için aile katkısının önemine değinen Doğan,[80] aslında aile bütünlüğü bozulmamış ailelerle, okul aile birliğinin verimli bir şekilde sağlandığı zaman öğrencinin okul başarısının artacağına vurgu yapmaktadır. Okul yaşına gelmemiş çocuklarla, ergenlik dönemindekilerin boşanmalardan daha olumsuz etkilendiği ifade eden Yörükoğlu,[81] yapılan araştırmalarda aile parçalanmasının çocukta okul başarısızlığına yol açtığını vurgulamıştır.

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu'nun[82] 33 odak grup ve 276 yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme dâhilinde toplamda 473 tek ebeveynli aile bireyleri ile yapmış oldukları çalışmada, tüm sosyo-ekonomik seviyeye ait

---

[78] Başaran, 1997: 232.
[79] Tezcan, 1999: 155.
[80] Doğan, 2011: 202.
[81] Yörükoğlu, 2000: 109.
[82] Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 103.

gruplardan tek ebeveynli olan çocukların, genel olarak okul başarısının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Benzer sonuçlarla Şentürk'ün,[83] 2006 yılında Malatya' da 560 öğrenci üzerinde yapmış olduğu çalışmada; ailenin ölüm, boşanma ve ayrı yaşama nedenleriyle parçalanmasının, çocuğun eğitimdeki başarısını düşürdüğünü elde ettiği bulgularla ortaya koymuştur. Esen'in[84] 2010 yılında Ankara'da 146 öğrenci üzerinde yapmış olduğu çalışmada elde ettiği verilere göre parçalanmış aile çocuklarının %60,3'ünün karnesinde hiç zayıfı yokken, bütün aile çocuklarının %74'ünün karnesinde hiç zayıfı olmadığını ortaya koyarak aile parçalanmasının okul başarısını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir.

Trabzon Merkeze bağlı ortaokul 8. sınıf ve lise 12. sınıf öğrencileriyle yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular da, önceki bulguları doğrular niteliktedir. Nitekim aile parçalanması ile çocuğun okul başarısı arasındaki ilişki tabloda verilmektedir.

		Geçen dönemki not ortalamanız kaçtı?					Toplam
		Başarısız	Geçer	Orta	İyi	Pekiyi	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	1	4	62	124	92	283
		,4%	1,4%	21,9%	43,8%	32,5%	100,0%
	Parçalanmış Aile	20	55	108	48	52	283
		7,1%	19,4%	38,2%	17,0%	18,4%	100,0%
Toplam		21	59	170	172	144	566
		3,7%	10,4%	30,0%	30,4%	25,4%	100,0%

Tablo 2: Aile parçalanması ile çocuğun okul başarısı arasındaki ilişki

Tablo 2 incelediğinde bütün aileye sahip olan öğrencilerin geçen dönemki not ortalamaları, parçalanmış aileye sahip öğrencilerin not ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bütün aile öğrencilerinden "pekiyi" cevabını veren %32,5'i iken parçalanmış aile öğrencilerinden pekiyi diyenler %18,4'tür. Bu soruya başarısız cevabını veren; bütün aileye sahip öğrencilerinin sadece %0,4'ü (1 kişi) iken parçalanmış aileye sahip öğrencilerin %7,1'i olmuştur. Ayrıca bütün aileye sahip öğrenciler, "Pekiyi" ve "İyi" başarı seviyesinde yoğunlaşırken (%76,3), parçalanmış aileye sahip öğrenciler "Geçer" ve "Orta" başarı seviyesinde (%57,6) yo-

[83] Şentürk, 2012: 192.
[84] Esen, 2010: 46.

ğunlaşmaktadır. Bundan dolayı yapılan bu araştırmayla parçalanmış aileye sahip öğrencilerin okul başarı seviyesi, bütün aileye sahip öğrencilerin başarı seviyesinden daha düşük olduğu söylenebilir. Sonuç olarak bu araştırmaya göre aile parçalanmasının genel anlamda çocuğun okul başarısını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Ancak bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki bu olumsuz durumdan öğrencilerin hepsi aynı oranda etkilenmemektedir. Çünkü parçalanmış aileye sahip öğrencilerin içinde de başarı seviyesi yüksek (%18,4'ü pekiyi) öğrenciler vardır. Yani aile parçalanması, çoğu öğrencinin okul başarısını olumsuz yönde etkilerken bir kısım öğrenciyi ise bu manada çok fazla etkilememektedir. Söz konusu öğrencilerin bu olumsuz durumdan etkilenmemesinin pek çok sebebi vardır. Ancak onların bu durumdan etkilenmemesinin en büyük nedeni, ebeveynlerin aile parçalanması gibi toplumsal bir gerçekle karşılaştıkları zaman bu olumsuz durumdan çocuklarının etkilenmemesi için bilinçli bir şekilde daha fazla fedakârlık gösterip çok dikkatli davranmalarıdır.

Sonuç olarak Trabzon Merkez'de yapılan bu araştırmayla aile parçalanması ile çocuğun okul başarısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur. Nitekim elde edilen bulgulara göre, aile parçalanmasının çocuğun okul başarısını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Ancak bu etki tüm öğrenciler üzerinde aynı oranda değildir. Çünkü parçalanmış aile öğrencileri içinde de başarılı öğrenciler vardır. Bu farklılığın olmasında ki en temel sebep; okul başarısını etkileyen pek çok sebebin olmasıdır. Aile parçalanması bu sebeplerden sadece biridir. Bunun yanı sıra daha önce yapılan araştırmalardan, ailenin, parçalanma şekline ve zamanına göre de çocuklar üzerinde farklı etkiler gösterdiği bilinmektedir. Aynı şekilde parçalanma sonrası ebeveynlerin tutumları ve çocuklarıyla ilişkileri de bu etkinin farklı olmasına yol açmaktadır. Bundan dolayı bu araştırma sonuçlarına göre aile parçalanmasının genel anlamda çocuğun okul başarını olumsuz yönde etkilediği, (az oranda olmak üzere) kimi öğrencileri de bu anlamda fazla etkilemediği söylenebilir.

3.3. Aile Parçalanmasının Okul Başarısını Etkileme Nedenleri

Aile parçalanması, çocuğun okulda başarılı olmasından uzaklaştırmaktadır. Nitekim bu araştırmayla elde edilen bulguların analizi yapıldığında da aile parçalanmasının, okul başarısını düşürdüğü görülmektedir. Çünkü çocuk, aile parçalanmasından duygusal, sosyal ve psikolojik anlamda olumsuz yönde etkilenmektedir. Özellikle yetişkinliğe hazırlık dönemi olan ergenlik döneminde ailesi parçalanmış olan çocuklar, anne ve babaya en çok ihtiyaç duydukları bu dönemde, söz konusu olumsuzlukları daha çok hissederler. Bundan dolayı çocukların okul başarısında gerileme görülür. Bu noktada aile parçalanmasının okul başarısını etkileme nedenleri başlıklar halinde incelenmektedir.

3.3.1. Ebeveyn Yoksunluğu

Ebeveynlerden biri veya ikisinin ölümü, boşanma veya uzun süreli ayrılık gibi durumlar olarak tanımlanan aile parçalanmasında, çocuklar ebeveynlerinin eksikliklerini hissederler. Çünkü aile, parçalanma durumunda kendi işlevini yerine getirmekte zorlanır ve ebeveynler, çocukları ile sağlıklı ilişkiler kuramazlar. Bundan dolayı çocuklar hem maddi anlamda hem de manevi anlamda anne ve babalarının yoksunluğunu hisseder. Çocuk, bu eksikliği hayatın her alanında olduğu gibi okul hayatında hisseder. Bu durum çocuğun okul hayatında zorluklar yaşamasına ve başarısız olmasına yol açmaktadır.

		Bu zamana kadar en çok neyin eksikliğini hissettiniz?								Toplam
		Aile	Para	Mutlu bir ev ortamı	Sevgi	Güven	Hepsi	Hiçbir şey	Başka	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	0	38	7	18	50	6	161	3	283
		,0%	13,4%	2,5%	6,4%	17,7%	2,1%	56,9%	1,1%	100,0%
	Parçalanmış Aile	89	28	38	10	33	26	58	1	283
		31,4%	9,9%	13,4%	3,5%	11,7%	9,2%	20,5%	,4%	100,0%
Toplam		89	66	45	28	83	32	219	4	566
		15,7%	11,7%	8,0%	4,9%	14,7%	5,7%	38,7%	,7%	100,0%

Tablo 3: Aile parçalanması ile hissedilen eksiklikler arasındaki ilişki.

Tablo 3'te görüldüğü üzere parçalanmış aile çocukları en çok ailenin (%31,4) ve mutlu bir ev ortamının (%13,4) eksikliğini hissetmektedirler. Ancak parça-

lanmış aile çocuklarının aksine bütün aile çocuklarından hiçbiri (%0,0) ailenin eksikliğini hissetmemektedir. Bunun yanı sıra bütün aile çocuklarından sadece %2,5'i mutlu bir aile ortamının eksikliğini hissetmektedir. Tablodan, bütün aile çocuklarının bugüne kadar en çok %17,7'sinin güven ile %13,4'ünün paranın eksikliğini hissettiği görülmektedir. Bu soruya cevap veren bütün aileye sahip çocukların büyük çoğunluğu (%56,9'u) bugüne kadar hiçbir şeyin eksikliğini hissetmezken bu oran parçalanmış aileye sahip çocuklarda daha düşük %20,5'tir. Aynı şekilde parçalanmış aile çocuklarının %9,2'si bu eksikliklerin hepsini (yani aile, para, mutlu bir ev ortamı, sevgi, güven eksikliğini) hissederken bütün aileye sahip öğrencilerin yalnızca %2,1'i bu eksikliklerin hepsini hissetmektedirler. Dolayısıyla tabloya göre parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok "mutlu bir ev ortamının" eksikliğini hissettiği söylenebilir. Bu eksiklik çocuğun tüm hayatını olumsuz etkilediği gibi okul hayatını da olumsuz etkilemektedir.

Özyurt,[85] parçalanmış ailelerin çoğalmasının "anne veya baba yoksunluğunu" artırdığını dile getirmektedir. Yapılan araştırmalara göre de günümüzde giderek yaygınlaşan bu tek ebeveynli ailelerin çocuklarının; lisede sınıfta kalma oranlarının çok yüksek olduğu, akademik başarılarının düşük olduğu ve suça yönelme oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.[86] Çünkü bu dönemde çocuklar ebeveynlerinin eksikliğini hissettiğinden dolayı kendilerini daha mutsuz hissederler. Örneğin daha önce ailece birlikte yaptıkları faaliyetleri artık sadece anne ya da baba ile yapmak zorunda kalırlar. Kendi yaşıtlarıyla ailece bir araya geldikleri faaliyetlerde, ebeveynlerden birinin veya ikisinin yokluğu çocukta eksiklik duygusu yaratacaktır.[87] Öğrencilerle yapılan mülakatlarda da öğrencilerin çoğu, ebeveyn yoksunluğunu dile getirdiler. Özellikle parçalanmış aile çocukları, bugüne kadar hayatlarında en çok anne ve babasının olmayışının eksikliğini hissettiklerini ifade ettiler. Hatta parçalanmış aileye sahip öğrencilerden bir tanesi, bu anlamda bütün aile çocuklarının daha şanslı olduklarını düşündüğünü ve kendi

---

[85] Özyurt, 2011:167.
[86] Tezcan, 2012: 105.
[87] Kalaycı, 2011: 4-5.

ailesinin de parçalanmamış olsaydı kendisinin bugününden daha başarılı olacağına inandığını ifade etmiştir. Nitekim yapılan tüm görüşmelerde de parçalanmış aile çocuklarının anne ve/veya babasının olmayışının eksikliğini hissettiklerini ve bu durumdan doğan zorlukları dile getirdikleri görülmektedir.

		Anne ya da babamın olmayışının eksikliğini hissederim			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	19 6,7%	29 10,2%	235 83,0%	283 100,0%
	Parçalanmış Aile	145 51,2%	98 34,6%	40 14,1%	283 100,0%
Toplam		164 29,0%	127 22,4%	275 48,6%	566 100,0%

Tablo 4: Aile parçalanması ile anne ya da babanın eksikliğinin hissedilmesi arasındaki ilişki

Tablo 4'te görüldüğü üzere parçalanmış aileye sahip öğrencilerin %51,2'si anne ya da babasının olmayışının eksikliğini her zaman hissederken bu oran bütün aileye sahip öğrencilerde çok daha düşük olarak %6,7'dir. Çünkü bütün aileye sahip öğrencilerin büyük çoğunluğu (%83'ü) anne ve babasının eksikliğini hiçbir zaman hissetmemektedir. Oysa bu oran parçalanmış aileye sahip öğrencilerde %14,1'dir. Araştırmada elde edilen bu verilere göre parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre çok daha fazla oranda anne ve babasının olmayışının eksikliklerini hissettikleri söyleyebilir. Tezcan,[88] aile parçalanması sonucu tek ebeveynle kalan çocuğun benlik gelişiminin de olumsuz etkilendiği dile getirmektedir. Özellikle boşanmadan sonra tek ebeveynle birlikte kalma durumunda ki çocukta okul başarısızlığı, yalan söyleme, çalma ve cinsel rol zedelenmeleri gibi olumsuz davranışlar izlenebilmektedir. Yörükoğlu, sosyal ve duygusal bağ kurmada çocuğun ilk tanıdığı objenin anne olduğunu söyler. Başka bir deyişle ruhsal gelişme için anne veya onun yerini tutan kimsenin sağlayacağı sevgi ve güven ortamı ön koşuldur. Bu sevgi ilişkisinin de ilk yıllarda teke tek ve kesintisiz olması gerekir. Yörükoğlu anne yoksunluğuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda çıkan sonucun şöyle özetlenebileceğini söyler: "Çocukta anne yoksunluğu ne kadar erken başlarsa ortaya çıkacak patolojide o kadar ağır olmaktadır.

[88] Tezcan, 2012: 70.

Bundan dolayı ilk beş yıl içinde çekilen anne yoksunluğu yaşam boyunca kalıcı durum ve olumsuz sonuçlar doğurmakta hele ilk 1-2 yaş içindeki anne yoksunluğunun ruhsal bozuklukları kolay silinememektedir."[89]

Aynı şekilde babanın yokluğu da çocuğu olumsuz etkilemektedir. Çünkü babanın gerçekten var olmaması veya içsel nedenlerle yeteri kadar çocuğunun yanında olmaması çocuğun gelişme, olgunlaşma sürecini sekteye uğratır. Her ne kadar çocuğa hayattaki duruşunu alışında ve gerçekliğe uyum sağlamasında her iki ebeveynine ihtiyaç duysa da çocuk için annenin ideal resmi ile babanın ideal resmi arasında önemli farklılıklar vardır. Bu bakımdan anne kucağı şefkati ve rahatlatıcı güveni temsil ederken, baba daha çok korkularla başa çıkmayı ve dış dünyayla mücadele etmeyi temsil etmektedir. Bundan dolayı çocuğun baba yoksunluğu çekmesi çocukta yetersizlik, zayıflık ve beceriksizlik hissi doğurmaktadır.[90] Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgulara göre, ailesi parçalanmış öğrenciler anne ve babalarına ihtiyaç duydukları zaman yanlarında göremekte ve anne ve/veya babalarından yoksun bir şekilde hayat zorlukları ile mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Kısacası bu durum çocuğun sosyal, psikolojik ve eğitim hayatında zorluklara neden olmaktadır. Bu da öğrencinin zorlu eğitim hayatını daha da zorlaştırarak onların okul başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

3.3.2. Anne Baba ve Çocuk İlişkisinden Kaynaklı Nedenler

Çocuğun sosyal ve psikolojik anlamda sağlıklı bir birey olarak yetişmesi için ebeveynleriyle iyi ilişkiler kurması gerekmektedir. Anne, baba ve çocuk ilişkilerinin verimli olması için öncelikli şart, sağlıklı iletişimin sağlanması ve iletişim kanallarındaki engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Böylece çocuklarla, " ebeveynler arasında daha samimi ve içten bir bağ oluşturacaktır. Bu da mutlu bir ev ortamı oluşturarak çocuğun gelişimine destek sağlayacaktır. Ancak aksi durumda yani anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkilerin sağlıksız olduğu durumda ise çocuk bundan olumsuz etkileneceğinden dolayı okul başarısında düşüşe neden olacaktır.

---

[89] 1981'den akt. Şimşek, 1988: 25.
[90] Hasanoğlu, 2013.

3.3.2.1. Sağlıklı İletişimin Kurulamaması

Çocukların ebeveynleriyle sağlıklı bir iletişim kurması, onlardan yeterince destek alması, anne ve babaları tarafından sevildiğini bilmesi, onların sosyal, psikolojik ve eğitim hayatına olumlu katkı sağlar. Özellikle ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarına, şiddetten uzak, sevgi ve saygının olduğu mutlu bir ev ortamı sağlaması, onların zorluklarla mücadelesinde yanında olması ve onlara örnek rol model davranışlar geliştirerek çocuğun bu kritik döneminde yaşadığı değişim ve dönüşümlerine ayak uydurmasına sağladığı destekten ötürü hayati derecede önemlidir. Başka bir ifadeyle ailenin, eğitim ve sosyalleştirme işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi, çocuğun geleceğe hazırlanması noktasında büyük bir önem taşımaktadır. Ancak aile, parçalanma durumunda bu işlevlerini yerine getirmede zorluklar çekmektedir. Yani ebeveynler, çocukları ile sağlıklı ilişkiler geliştirememektedir. Bu durumda çocuğun sosyal, psikolojik ve eğitim hayatında zorluklar çıkarmasına yol açarak çocuğun okul başarısını düşürmektedir.

		Anne ve babamın beni sevdiğini düşünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	257	24	2	283
		90,8%	8,5%	,7%	100,0%
	Parçalanmış Aile	227	42	14	283
		80,2%	14,8%	4,9%	100,0%
Toplam		484	66	16	566
		85,5%	11,7%	2,8%	100,0%

Tablo 5: Aile parçalanması ile çocukların ebeveynlerinin kendilerini sevme durumu arasındaki ilişki

Tablo 5'te de görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %90,8'i anne ve babasının kendisini sevdiğini düşünmektedir. Ancak bu oran parçalanmış aile çocuklarında biraz daha düşük (%80,2) orandadır. Bunun yanı sıra parçalanmış aile çocuklarından %4,9'u anne ve babasının kendisini hiçbir zaman sevmediğini düşünmektedir. Bir çocuğun, anne ve babasının kendisini hiç sevmediğini düşünmesi, anne ve babasının kendisine önem vermediğini ve fedakârlık yapmadığını düşünmesinden dolayıdır. Oysaki "ailedeki bir yakının sevgisiyle kendini onaylanmış hissetmek, insan gelişiminin temel koşuludur. Sevgi ve onay kadar, güvende olduğunu hissettirecek kişilerin varlığı da insan hayatında büyük önem taşımak-

tadır. Güven olmadan yaşayamayan insan bunu sevecen bir ilgi yoluyla kazanır. Çocukların küçük yaşta en çok ihtiyaç hissettikleri ilgi, sevgi ve şefkatin yeterince verilmemesi, uyum bozukluğunun ortaya çıkmasına neden olur."[91] Tablo 5'in genelinde anlaşılacağı üzere bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına göre anne ve babalarının kendilerini daha çok sevdiklerini, onlar tarafından daha çok onaylandıkları görülmektedir. Anne ve babaları tarafından sevilmediklerini düşünen parçalanmış aile çocukları uyum bozukluğu yaşayacağından dolayı akademik başarısı da bu durumdan olumsuz etkilenecektir.

"Freud, anne ile çocuğun ilk yıllardaki duygusal yakınlığının çocuğun gelişimindeki önemine değinir. Freud, ilk yıllardaki anne yoksunluğunun, oral dönemde saplantılara yol açtığını ve pasif, alıcı bağımlı kişilikler oluşturduğunu söyler. Bu bağlamda da yeterince ilgi görmeyen ve teke tek ilişkiye girilmeyen (sevgi ilişkisi) yuva çocuklarının oral karaktere[92] sahip olma olasılığı yüksektir."[93] Başka bir ifadeyle sevgi işlevini yerine getiremeyen, çocuklarına karşı yeterli ilgi, alakayı gösteremeyen aile, çocuklarının gelecekte pek çok sıkıntılar çekmesine sebep olmaktadır.

3.3.2.2. Destekleyici Ebeveyn Tutumunun Olmaması

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmeleri, onların eksikliklerini gidermelerinin yanında onların başarılı olması için destek sağlamaları da akademik başarılarının yükselmesi için önemlidir. Çünkü başarı üzerinde çevresel etkiler vardır. Yetenek, inanç ve güdülenme gibi bu çevresel etmenler bireyin performansını etkilemede büyük rol oynayabilir.[94] Bu bakımdan çocuğun en yakını olarak ebeveynlerin bu anlamda çocuklarını desteklemeleri ve onları cesaretlendirip yeteneklerini ortaya koymalarını sağlamaları, onların eğitim başarısını artırmak için önemli olmaktadır.

---

[91] Şentürk, 2012: 195.

[92] Oral Karakter Özellikleri; okul korkusu ya da uyumsuzluk, gece korkuları, önemli konularda kararı başkalarına bırakma alışkanlığı, itiraz etme/fikrini söyleme zorlukları, yalnız kalma zorlukları, yakın bir ilişki sonlandığında kendini aciz, mahvolmuş hissetme, genellikle terk edilme korkusu içinde olma, bağlanma korkuları gibi özelliklerdir. (Geniş bilgi için bk.: Şahin, 2013)

[93] Şimşek, 1988: 25.

[94] Steinberg, 2013: 452.

		Aile bireyleri beni başarılı olmam için destekler			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	269	9	5	283
		95,1%	3,2%	1,8%	100,0%
	Parçalanmış Aile	181	53	49	283
		64,0%	18,7%	17,3%	100,0%
Toplam		450	62	54	566
		79,5%	11,0%	9,5%	100,0%

Tablo 6: Aile parçalanması ile aile bireylerinin çocuğun başarılı olması için ona destek sağlaması arasındaki ilişki

Tablo 6 incelendiğinde bütün aile çocuklarının büyük çoğunluğunun %95,1'inin aile bireylerinin her zaman başarılı olması için desteklediğini ifade ederken parçalanmış aile çocuklarında bu oran daha düşük %64'te kalmıştır. Bu ifadeye hiçbir zaman cevabını veren bütün aile çocuklarının %1,8'ini oluştururken parçalanmış aile çocuklarının %17,3'ünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan araştırmada elde edilen verilere göre; parçalanmış aileye sahip öğrencilerin, bütün aileye sahip öğrencilere göre aile bireyleri tarafından daha az oranda desteklendiği görülmektedir. Bu durum çocuğun eğitim hayatındaki başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ebeveynlerin; çocuklarının, okul hayatında başarı göstermeleri için sağladığı destek ve inancının, başarıya katkısını Steinberg[95] şu şekilde özetlemiştir: "Akademik başarıda ana babanın cesaretlendirmesi birçok şekilde görülebilir, bunların hepsinin ergenlerin okul performansları açısından yararlı olduğu gösterilmiştir. Okul başarısını cesaretlendiren ana babalar, çocuklarının okul performansı ve ödevleri için daha yüksek standartlar koyarlar ve çocukları için daha yüksek istekleri vardır, bu da okul başarısına katkıda bulunur." Başka bir ifadeyle başarıya motive edici bir tutum takınan ebeveyn, çocuğunun okul başarısını olumlu yönde etkiler.

3.3.2.3. Mutlu Ev Ortamının Yokluğu

"Sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların psikolojik ve sosyal açıdan dengeli, uyumlu ve üretken kişiler olacağı bir gerçektir. Anne-baba arasında karşılıklı saygı, sevgi ve anlayışa dayalı bir etkileşim çocuk üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Annebabasının etkileşimini gözlemleyerek büyüyen çocuk yetişkin bir insan olduğunda çevresindekilere de aile ortamında gördüğü ve giderek benimsediği tutum ve

---

[95] Steinberg, 2013: 453.

davranışları gösterecektir. Böylece sosyal ilişkilerde başarılı olma şansı yükselecektir."[96] Sosyal ilişkilerinde başarılı olan ve psikolojik bakımdan doyuma ulaşmış olan çocuğun akademik anlamda başarılı olma olasılığı daha yüksek olacaktır. Çünkü geri planda kendisini güvende hissettiği ve sevildiğini bildiği mutlu bir aile ortamı vardır. Ancak aile parçalanma durumunda veya parçalanmadan önceki dönemde bu mutlu ev ortamının yerini daha gerilimli, çatışmaların olduğu bir ev ortamı alır. Bu durum çocuğun evden uzaklaşmasına ve ihtiyacı olan sevgiyi evin dışında aramasına yol açar. Böylece çocuğun sosyal, psikolojik ve eğitim hayatında çalkantıların olması kaçınılmaz olur. Aynı şekilde aile içi geçimsizlik ve dengesizliklerin çocuğun çalışmasını olumsuz yönde etkileyeceğini dile getiren Tezcan,[97] sağlıklı bir aile ortamında yetişen ve aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olan çocukların okul başarısının daha yüksek olacağını ifade etmiştir.

		Evde zaman geçirmekten mutlu olurum			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	158	111	14	283
		55,8%	39,2%	4,9%	100,0%
	Parçalanmış Aile	128	118	37	283
		45,2%	41,7%	13,1%	100,0%
Toplam		286	229	51	566
		50,5%	40,5%	9,0%	100,0%

Tablo 7: Aile parçalanması ile çocuğun evde zaman geçirmekten mutlu olması arasındaki ilişki

Tablo 7 incelendiğinde parçalanmış aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre evde zaman geçirmekten mutlu olma oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Parçalanmış aileye sahip çocukların %13,1'i hiçbir zaman evde zaman geçirmekten mutlu olmamaktadır. Bu oran bütün aile çocuklarında çok daha düşüktür (%4,9). Bu şekilde çocukların evden uzaklaşmasının nedeni ev içi ilişkilerin sağlıklı olmaması ve evin içinde tartışmaların, çatışmaların ve şiddetin olmasıdır. Özellikle parçalanmış aile çocuklarıyla yapmış olduğumuz mülakatlarda çocuklar, boşanma veya ölüm nedeniyle ebeveynlerinden birini kaybettikten sonra birlikte kaldığı ebeveyniyle birlikte dedesinin (kimi zaman dayı/amca, hala/teyze ile birlikte kaldığı) evine taşındıklarını ve kalabalık ev ortamı olduğu için sık sık tartışmaların olduğunu ifade

[96] Arıkan, 1988: 77.
[97] Tezcan, 1999: 244.

etmişlerdir. Böyle bir ev ortamında yetişen çocuğun okul başarısının yüksek olması çok zordur.

3.4.2.4. Anne ve Babanın Örnek Rol Model Olmaması

Aile, sosyalleştirme ve eğitme işlevleriyle bireyi, ait olduğu toplumun bir üyesi haline getirir. Özellikle aile, ergenlik döneminde ki çocuğa toplumsal değer ve normları aktararak çocuğun kişilik gelişimine ve benlik algısını oluşturmaya büyük katkı sağlar. Bu süreç sonucunda çocuk, yetişkin bir birey olarak toplumda yer edinir. Ancak bu sosyalleşme sürecinde çocuk, özdeşleşebileceği bir modele veya örneklere ihtiyaç duyar. Çocuk bu model ve örnekleri en yakınında aramaya başlar. Nitekim çocuğun, davranışlarında model alacağı kişiler, anne ve babası olmaktadır. Çocuk, anne ve babasının değer yargılarını, davranışlarını ve tutumlarını benimseyerek onları taklit etmektedir. Bundan dolayı özdeşleşme sürecinde, anne ve babanın birincil model olmaları, çocuğun gelecekteki tutum ve davranışlarını şekillendirerek kişiliğinin yapılanmasını sağlamaktadır.[98] Sonuç olarak çocuğun toplumda yer edinmesi, yetişkin bir birey olması ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi için anne ve babasının örnek rol model davranışları geliştirmesi gerekmektedir. Bu şekilde çocuk kendi kişilik gelişimini tamamlayabilecek ve ergenlik döneminin en önemli sıkıntılarından biri olan ve ergenlik döneminde okul başarısızlığına yol açan en büyük etkenlerden biri olarak bilinen "kimlik bunalımını" kolayca atlatabilecektir. Böylece mevcut durum çocuğun akademik hayatına olumlu katkılar sunacaktır. Aksi durumda çocuk etrafında örnek rol model olacak biri bulamadığında pek çok sıkıntılar yaşayacaktır.

Tablo 8: Aile parçalanması ile ebe-

		Anne ve babamın benim için örnek davranışlar geliştirdiğini düşünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	239	38	6	283
		84,5%	13,4%	2,1%	100,0%
	Parçalanmış Aile	151	71	61	283
		53,4%	25,1%	21,6%	100,0%
Toplam		390	109	67	566
		68,9%	19,3%	11,8%	100,0%

[98] Şentürk, 2012: 302.

Tablo 8'de görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %84,5'i anne ve babasının her zaman kendisi için örnek davranışlar geliştirdiğini düşünmektedir. Ancak bu durum parçalanmış aile çocuklarında çok daha düşük orandadır (%53,4). Genel anlamda elde edilen verileri incelendiğinde; bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına karşı anne ve babalarının örnek rol-model olması durumunda çok daha şanslı oldukları görülmektedir. Bu durum bütün aile çocuklarının sosyalleşme sürecinin daha sağlıklı olacağını ve bundan dolayı fırtınalı bir dönem olan ergenlik dönemi sıkıntılarını daha rahat atlatacaklarını göstermektedir. Ancak parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre bu anlamda daha şansız olduklarından dolayı bir takım zorluklar yaşayarak, okul hayatında performans düşüklüğüne neden olacaktır.

Ebeveynlerin okula karşı tutumları da çocukların akademik başarısını etkilemektedir. Ebeveynler okula karşı olumlu bir tutum sergilediklerinde çocuklar bu durumdan olumlu etkilenirken okula, eğitime karşı olumsuz tutum sergilediklerinde çocuklar bu durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Çünkü çocuklar ebeveynlerin bu tutumlarını kendilerine örnek model alarak kendilerini, onların tutumlarıyla özdeşleştirmektedirler.[99]

3.4.2.5. Ebeveynlerin Öz ve Üveylik Durumu

Üvey ebeveynler, toplumun olumsuz ön yargıları ve mükemmeliyetçi beklentileri arasında bocalar. Çocuklar da üvey ebeveyniyle onun yerini aldığını düşündüğü öz ebeveynine olan duyguları arasında karmaşa yaşar. Boşanma ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucu yeniden evlenmelerin çocuklar üzerinde ki olumsuz etkilerini yok etmek olanaklı değildir. Fakat anne ve babanın bilinçli tutumları bu etkileri azaltabilir.[100] Özellikle ergenlik dönemindeki genç için ailede bir üveyliğin olması çoğu zaman huzursuzluk yaratır. Aile samimiyetine oldukça yabancı birinin, hem de otoriteye sahip olarak girmesi, bir takım çatışmalara yol açar. Genç, her ne kadar bağımsız hareketlerinin olmasını istese de evde kendisiyle ilgilenilmesini, kendisine şefkat gösterilmesini bekler ve güven arar. Evde birlikte yaşanması

---

[99] MEB: 2013a.
[100] Tezcan, 2012: 103.

güç bir anne veya babanın varlığı, her ikisinin veya sadece birinin yokluğu veya bir üveyliğin bulunması, çocukta bu güven duygusunun sarsılmasına yol açar ve hatta onu tamamıyla ortadan kaldırır.[101] Toplumsal bir ön yargı olarak üvey anne kötü olarak algılanır.[102] Bundan dolayı çocuklar tedirginlik ve güvensizlik içindedir. Üvey anne çocukları tanımamaktadır. Üvey anne eşinden sevgi, şefkat, ilgi görürse üvey çocuklarına yumuşak davranır. Üvey anne sadece cinsel doyum için evlenmişse çocuklarla ilgilenmez. Kız çocukları, üvey anneye karşı daha karmaşık uyum sorunları yaşarken erkek çocukları, babalarının evlenmelerine daha az tepki gösterirler. Eve gelen kişiyi daha kısa sürede kabul ederler. Nitekim yapılan çalışmalar, üvey anneye sahip çocukların, daha güvensiz ve saldırgan tutum sergilediklerini göstermektedir.[103]

		Annenizin öz ve üveylik durumu nedir?		Toplam
		Öz	Üvey	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	283	0	283
		100,0%	,0%	100,0%
	Parçalanmış Aile	258	25	283
		91,2%	8,8%	100,0%
Toplam		541	25	566
		95,6%	4,4%	100,0%

Tablo 9: Aile parçalanması ile annenin özlük ve üveylik durumu arasındaki ilişki.

Tablo 9'da görüldüğü üzere bütün aile çocuklarında üveylik durumu yoktur. Ancak parçalanmış aile çocuklarının %8,8'inin babası tekrardan evlenmiştir. Anne sevgisi, hiçbir şekilde ikamesi olmayan bir sevgidir. Yani çocuğun, öz annesiyle arasındaki sevgi bağı her hangi üçüncü bir kişiyle yeri doldurulamayacak derecede büyük bir bağdır. Her ne kadar ebeveynler dikkatli davranarak bu bağı tekrardan oluşturmaya çalışsalar da bu pek mümkün değildir. Özellikle ergenlik dönemi çocukları kendi öz annesinin yerine, üvey annesinin konulmasını pek kabul etmemektedirler. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde de bu durum gözlemlenmektedir. Örneğin parçalanmış aileye sahip bir 8.sınıf kız öğrencisi, üvey annesini "babamın eşi" olarak tanımlamaktadır. Neden böyle

---

[101] Şemin, 1992: 160.
[102] Nar, 2005: 48.
[103] Tezcan, 2012: 103.

tanımladığı sorulduğunda ise "o benim annem değil, ona zaten evde de anne demiyorum" diyerek üvey annesini, "anne" olarak kabul etmediğini dile getirmiştir.

3.4.3. Okul – Aile İşbirliğinin Kurulamaması

Okul (eğitim) ve aile iki farklı toplumsal kurumdur. Bu iki kurumun toplum üzerinde pek çok işlevi vardır. Bu kurumların en önemli ortak işlevlerinden biri çocukların sosyalleşmesini sağlayarak toplumun devamlılığını getirmektir. Bu bakımdan çocuğun eğitilmesinde ve sosyalleştirmesinde tam anlamıyla verimlilik isteniyorsa okul ve ailenin işbirliği yapması şarttır. Nitekim çocuklarının iyi bir eğitim almasını ve okulda başarı göstermesini isteyen ebeveynler öncelikle onların öğretmenleriyle sağlıklı bir iletişim kurması gerekmektedir. Çünkü bazen anne ve babalar çocuklarının huyları ve yetenekleri konusunda gerçekçi olamazlar. "Kirpi yavrusunu 'pamuğum' diye sever" atasözü bu gerçeği işaret etmektedir. Öğretmen, çocuğu tanıma adına daha gerçekçi davranır. Onun için anne ve babalar, çocuğunu okula gönderdikten sonra belli aralıklarla mutlaka çocuğunun öğretmenleri ile görüşmeli ve onların tavsiyelerini göz önünde bulundurmalıdır."[104] Böylece ebeveynler, çocuklarının öğretmenlerinden aldıkları bu yönlendirmelerle, onların eğitim hayatının takipçisi olabilir ve başarılı olabilmeleri için gerekli desteği sağlayabilirler.

		Öğretmenlerinizle, veliniz olarak kim iletişime geçer?					Toplam
		Anne	Baba	Anne ve Baba	Diğer (Ağabey-Abla vb.)	Hiç Kimse	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	118	52	106	4	3	283
		41,7%	18,4%	37,5%	1,4%	1,1%	100,0%
	Parçalanmış Aile	152	46	13	45	27	283
		53,7%	16,3%	4,6%	15,9%	9,5%	100,0%
Toplam		270	98	119	49	30	566
		47,7%	17,3%	21,0%	8,7%	5,3%	100,0%

Tablo 10: Aile parçalanması ile veli olarak kimin iletişime girmesi arasındaki ilişki

Tablo 10'da görüldüğü üzere bütün aile çocukları, öğretmenleriyle velisi olarak çoğunlukla ya annesi ya da (%41,7) anne ve babasının birlikte iletişime geçtiğini (%37,5) ifade ederken parçalanmış aile çocuklarının büyük çoğunluğu (%53,7'sinin) sadece

[104] Çankırılı 2008: 148.

annesinin velisi olarak öğretmenleriyle iletişime geçtiğini ifade etmektedir. Bütün aile çocuklarının aksine parçalanmış aile çocuklarında anne ve babanın birlikte velisi olarak öğretmenleriyle iletişime girme oranı çok düşüktür (%4,6). Bu durumun nedeni, özellikle boşanmalar sonucunda çocuklar daha çok anne velayetine verildiği için, çocukların her şeyiyle annesi ilgilendiği gibi okulda velisi olarak da yine öğretmenleriyle annesinin iletişim kurmasından dolayıdır. Bu tabloda göze çarpan başka bir husus ise parçalanmış aile çocuklarının velisi olarak diğer (yani ağabey-abla gibi) kişilerin öğretmenleriyle iletişime girme oranının (%15,9) ve hiç kimsenin velisi olarak ilgilenmeme oranının (%9,5), bütün aile çocuklarına göre hayli yüksek çıkmasıdır. Bu durum parçalanmış aile çocukları ebeveynlerinin, bütün aile çocukları ebeveynlerine göre daha düşük oranda okul aile işbirliği geliştirdiğinin göstergesidir. Bu durumdan parçalanmış aile çocuklarının akademik başarısı ciddi anlamda olumsuz etkilenmektedir.

Çocuğunun öğretmenleriyle sağlıklı iletişim kuramayan parçalanmış aile ebeveynleri, çocuklarının okul durumları hakkında pek fazla gerçekçi bilgi edinemiyorlar. Çocuklarının akademik başarısını sadece dönem sonunda aldıkları karneye göre değerlendiren ebeveynler, başarısızlığının altında yatan nedenlerin neler olduğunu ve bunların giderilmesi için neler yapılabileceği konusunda dönütler alamadığından dolayı bir anlamda çocuğunu başarısızlığa terk etmiş olmaktadırlar. Nitekim çocuğun okul başarısını yükseltmek için öğretmen-veli işbirliğini güçlendirilmesi, öğretmenler tarafından ev ziyaretlerinin yapılması, ana babalar için çocukla ilgili programlar ve okulda geceler düzenlenmesi gerekmektedir.[105] Bu şekilde öğretmen-veli işbirliği kurularak çocuğun eğitim hayatı gözaltına alınabilir. Böylece çocuğun, okul içindeki davranış ve tutumlarının nasıl olduğunun, ödev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin, düzenli bir şekilde okul devamını sağlayıp sağlamadığının takibi yapılarak, çocuğa okul başarısını artırıcı destekler sağlanabilir. Aksi durumda çocuğun başarısızlığının nedenleri bilinmediğinden dolayı başarısızlığını ortadan kaldırıcı önlemler alınamayacaktır.

---

[105] Tezcan, 1999: 160.

Okul aile işbirliğini sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren ebeveynler, çocuklarının okuldaki davranışlarının ve tutumlarının takibini yapabildikleri için onların başarılarını destekleyici ve başarısızlıklarını önleyici davranışlar geliştirebilmektedirler. Bu duruma örnek vermek gerekirse ebeveynlerin, çocuklarının okulda devamsızlık yapıp yapmadığını takip edebilmeleri için okulla işbirliği yapması gerekmektedir. Bu şekilde onların okulda devamsızlık yapıp, derslerinden geri kalmasını önleyebilirler. Aksi durumda, okulda devam takibi yapılmayan ve devamsızlık yapması önlenemeyen öğrenci, ders takibini yapamadığı ve işlenen derslerden geri kaldığı için okul başarısı düşük olabilmektedir. Her ne kadar bazı okullar öğrencilerin devamsızlıklarını muhtelif zamanlarda yazılı olarak aileye bildirse de çoğu okul bunu, ailenin sürekli adres değiştirmesi ve ailenin adreste bulunamaması gibi bazı nedenlerden dolayı aileye bildirememektedir. Bunun için velinin, öğrencisinin okulda devamsızlık yapıp yapmadığını takip etmesi gerekir. Nitekim ilköğretim kurumlarında (ilkokul ve ortaokul) velinin, öğrencisinin okula devamını sağlaması yasal zorunluluktur. Çünkü "öğrencinin okul başarısını etkileyen en temel unsur eğitimde sürekliliktir."[106]

		Kaç gün devamsızlığınız var? (Raporlu ve izinli günleriniz hariç)						Toplam
		0-4 Gün	5-8 Gün	9-12 Gün	13-16 Gün	17-20 Gün	21 Gün ve Üstü	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	120 42,4%	78 27,6%	51 18,0%	21 7,4%	12 4,2%	1 ,4%	283 100,0%
	Parçalanmış Aile	73 25,8%	52 18,4%	55 19,4%	48 17,0%	44 15,5%	11 3,9%	283 100,0%
Toplam		193 34,1%	130 23,0%	106 18,7%	69 12,2%	56 9,9%	12 2,1%	566 100,0%

Tablo 11: Aile Parçalanması ile okula devam etme durumu arasındaki ilişki

Tablo 11'de görüldüğü üzere bütün aileye sahip öğrencilerin çoğunun okul devamsızlıkları 0-4 gün (%42,4'ü) ve 5-8 günde (%27,6) yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak parçalanmış aile çocukların da bu şekilde belli bir aralıkta yoğunlaşma olmadan tüm günlere yayılmıştır. Buna göre parçalanmış aile çocuklarının %25,8'i 0-4 gün, %18,4'ü 5-8 gün, %19,4'ü 9-12 gün, %17,0'si 13-16 gün, %15,5 'i 17-

[106] MEB, 2013b.

20 gün, %3,9'unun ise 21 gün ve üstü devamsızlık yaptıkları görülmektedir. Bu bakımdan bütün aile çocukları özellikle; 13-16 gün (%7,4), 17-20 gün (%4,2) ve 21 gün ve üstü (%0,4) devamsızlık yapanların oranı parçalanmış aile çocuklarına göre çok düşük oranda kalmaktadır. Araştırmadan elde edilen bu verilere göre parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha fazla devamsızlık yaptıkları görülmüştür. Bu durum ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre derslerinden daha çok geride kaldığını ve bundan dolayı okul başarısının olumsuz yönde etkilendiğinin göstergesidir.

3.4.4. Ekonomik Sıkıntılar

Özellikle modern öncesi toplumlarda aile, önemli bir üretim ve tüketim birimiydi. Ancak modernleşmeyle birlikte ailenin maddi ihtiyaçlarının üretimiyle ilgili görevlerin bir kısmı, zaten toplumda temel bir kurum olan ekonomi kurumuna aktarılmıştır. Böylece aile üretim birimi olmaktan çıkmıştır. Fakat yine de başta tüketim olmak üzere çeşitli düzeylerde ekonomik işlevini sürdürmektedir.[107] Bu bakımdan günümüzde ailenin en önemli işlevlerinden biri de ekonomik işbirliği ve dayanışma oluşturmasıdır. Bu şekilde karşılıklı işbirliği ve dayanışmayı temin eden aile, üyelerinin kullanımı için ortak bir bütçe oluşturur. Bu ortak bütçeyle ailenin; gelir ve giderlerin değerlendirilmesi yapılarak geçimi sağlanır.[108] Fakat aile parçalanmasıyla ailenin bu ortak bütçesi bozularak, ailenin ekonomik işlevini yerine getirmesinde zorluklara neden olur. Bu da aile parçalanması sonucunda maddi sıkıntıların baş göstereceği anlamı gelmektedir.

Aile parçalanması sonucu ekonomik yük ve sorumlulukların anne babanın paylaştığı bir durumdan sadece tek ebeveynin üzerine yüklenmesi durumu maddi açıdan hissedilen olumsuzlukları artırmaktadır. Ebeveynler artık yalnızdır ve bu durum onların bütün ekonomik kararlarda tek sorumlu olarak hissetmelerine yol açmaktadır.[109] Bu bakımdan tek ebeveynli annelerin sık olarak dile getirdikleri ekonomik sıkıntılar daha çok çocukları ile ilişkilidir. Özel-

---

[107] Çağan, 2011: 86.
[108] Şentürk, 2012: 83-84.
[109] Kalaycı, 2011: 121-122.

likle çocuklar büyüdükçe artan masraflar, tek ebeveyn olan annelere ekonomik anlamda endişe vermektedir. Artan okul masraflarını karşılayamama, beraber tatile çıkamama ve çocukların diğer isteklerini karşılayamamak çocuk ile ilgili ekonomik sıkıntıların en çok hissedildiği konulardır. Ayrıca tek ebeveynli olan çocuğu mutlu etmek için yapılan harcamaların artması da ekonomik yükü artırmaktadır.[110] Bu şekilde aile parçalanması sonrasında ebeveynlerin maddi sıkıntılar çekmesi, çocukların eğitim hayatına yansıyarak, onların akademik başarılarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde olan çocuklar, ebeveynlerinin maddi sıkıntılar içinde olduğunun farkına varabilecek yaşta olduklarından dolayı ebeveynlerini sıkıntıya sokmamak için onlardan ihtiyaçlarını istemekten çekinir. Bu bakımdan kimi zaman bu ihtiyaçlarından fedakârlık gösterirler.

		Ailem okul masraflarımı yeterince karşılar			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	260	23	0	283
		91,9%	8,1%	,0%	100,0%
	Parçalanmış Aile	206	59	18	283
		72,8%	20,8%	6,4%	100,0%
Toplam		466	82	18	566
		82,3%	14,5%	3,2%	100,0%

Tablo 12: Aile parçalanması ile okul masraflarının yeterince karşılanması arasındaki ilişki

Tablo 12 incelendiğinde bütün aile çocuklarının büyük çoğunluğu (%91.9'unun) ailesinin her zaman okul masraflarını yeterince karşıladığını ifade ederken söz konusu oran parçalanmış aile çocuklarında daha düşüktür (%72,8'i). Aynı şekilde ailesinin okul masraflarını hiçbir zaman yeterince karşılamadığını düşünen; bütün aile çocuklarından hiç kimse yokken (%0,0), parçalanmış aile çocuklarının %6,4'ü ailesinin hiçbir zaman okul masrafının yeterince karşılanmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen verilere göre, parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok maddi sıkıntı çektiğinden okul masraflarının da yeterince karşılanmadığı söylenebilir. Bu şekilde okul masrafları yeterince karşılanmayan parçalanmış

[110] Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 101; Kalaycı, 2011: 121-122.

aile çocuğu, etrafındaki diğer arkadaşlarının maddi imkânlardan yeterince faydalandığını gördüğünde kendisinde mahrumiyet hissini doğurmakta ve bunun altında ezilmemek için okula gitmemeye, okuldan kaçmaya başlamaktadır.[111] Bundan dolayı okuldan uzaklaşan parçalanmış aile çocuğunun akademik başarısı, düşecektir.

Sonuç olarak aile parçalanmasının neden olduğu ekonomik sıkıntılar, çocuğun okul masraflarının yeterince karşılanmamasına, evde uygun ders çalışma ortamının hazırlanmamasına ve alternatif destekleyici eğitimlerin alınmamasına yol açarak çocuğun akademik başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, bunların yanında maddi imkânsızlıkların yol açtığı yoksulluğun insan hayatını pek çok açıdan olumsuz yönde etkilediği de bilinmektedir. Çünkü yoksulluk, çocukların hem bedenlerini, hem de zihinlerini tahrip etmektedir. Sosyo-ekonomik yetersizlikten kaynaklanan beslenme düzeyinin düşüklüğü ve oturulan evin sağlıksız koşulları, çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkilediği gibi çocuğun zihinsel gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Çünkü "Piaget'ye göre bireyle çevre arasında sürekli bir karşılıklı etkileşim vardır"[112] Yoksul çevrede bulunan çocuklar fiziksel, toplumsal ve bilişsel gelişimlerine olanak verecek bu uyarıcılarla etkileşim kuramadıklarından dolayı algılama fonksiyonlarında ve öğrenme kapasitelerinde azalma olmaktadır. Bu da çocukların okul başarısını düşürmektedir.[113]

3.4.5. Çeşitli Davranış Bozuklukları ve Ruhsal Bozukluklar

Aile parçalanması, şüphesiz ki çocuğu pek çok açıdan olumsuz etkilemektedir. Özellikle ailenin parçalanması, çocuğun bebeklik veya ergenlik çağına rastlaması durumunda çocuk üzerindeki bu yıkımı daha fazla olmaktadır. Anne kucağında ve mutlu baba ocağında büyümek her çocuğun vazgeçilmez hakkıdır. Çeşitli sebeplerle çocuğun bu haktan mahrum bırakılması, kişilik gelişimini, beden ve ruh sağlığını derinden etkiler. Nitekim anneden, babadan veya her ikisinden ayrı büyüyen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, çok iyi bakılıp beslenseler dahi, yaşıtlarına oranla zihinsel ve bedensel yönden geri

---

[111] Şemin, 1975: 26.
[112] Şemin, 1975: 57.
[113] Tezcan, 2012: 81.

kaldıkları, hayata küsmüşçesine iç dünyalarına çekildikleri ve sevgi bağı kuramadıkları görülmektedir.[114]

Çocuğun yetişkinliğe hazırlık dönemi olan ergenlik döneminde, "büyüme ve cinsel gelişmenin getirdiği farklılıklara alışma ve yeni duruma uygun davranışlar ve tutumları öğrenme sırasında ortaya çıkan gerginlikler, ergen yaştaki bir kısım bireyleri de ruhsal bakımdan hassas yapmaktadır."[115] Bundan dolayı bu hassas döneminde anne ve babasına ihtiyaç duyan çocuk, onların birini veya ikisini yanında bulamayınca çeşitli psikolojik sıkıntılar çekmektedir. Bu sıkıntıların başta gelenleri; depresyon, saldırganlık, gelecek kaygısı, düşük sorumluluk gelişimi, intihar eğilimi, özgüven kaybı ve kendini suçlamadır. Böyle sıkıntılarla baş başa kalan çocuk, akademik hayatında da problemler yaşamaktadır.

3.4.5.1. Depresyon

Depresyon, duygularda güvensizlik, karamsarlık ve çöküntünün oluşmasını, düşünce ve hareketlerdeki yavaşlamayı anlatan ruhsal bir rahatsızlık durumudur. Çocukluk döneminde depresyon çok az görülürken, çocukluktan ergenliğe geçişte depresyon artmaktadır. Özellikle düşük sosyo-ekonomik seviyeli ailelerden gelen ergenlerde daha çok depresyon görüldüğü ve aile içi sorunların, olumsuz yaşam deneyimlerinin, düşük benlik saygısının ve okul başarısızlığının depresyonu doğurduğu ifade edilmektedir. Depresyonda ki bireylerde; kendini değersiz bulma, kendini suçlama, üzüntülü ve ümitsiz olma, intiharı düşünme, öfke ve hırçınlık gösterme gibi bir takım davranışlar görülmektedir.[116]

Tablo 13: Aile parçalanması ile çocukların yaşamdan sıkıldıkları durumlar arasındaki ilişki

		Yaşamaktan sıkıldığınız zaman ve durumlar var mıdır?						Toplam
		Hayır yok	Ailedeki geçimsizlik ve kavga zamanlarında	Ekonomik sıkıntılar olduğunda	Sorunlarla sürekli tek başına kaldığımda	Ailem yanımda olmadığında	Okulda başarısız olduğumda	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	158 55,8%	18 6,4%	18 6,4%	36 12,7%	4 1,4%	49 17,3%	283 100,0%
	Parçalanmış Aile	121 42,8%	20 7,1%	31 11,0%	58 20,5%	25 8,8%	28 9,9%	283 100,0%
Toplam		279 49,3%	38 6,7%	49 8,7%	94 16,6%	29 5,1%	77 13,6%	566 100,0%

[114] Çankırılı, 2008: 41.
[115] Kulaksızoğlu, 1998: 205.
[116] Kulaksızoğlu, 1998: 205-206.

Tablo 13 incelendiğinde bütün aile çocuklarının %55'inin yaşamaktan sıkıldıkları zaman olmadıklarını ifade ederken bu oran parçalanmış aile çocuklarında daha düşük %42,8'dir. Parçalanmış aile çocuklarının en çok yaşamdan sıkıldıkları zaman, sorunlarla sürekli tek başına kaldıkları zamanlardır (%20,5). Çünkü parçalanmış aile çocukları ebeveyn yoksunluğu çekmektedirler. Bir sorunları olduğu zaman kendilerine destek olacak, onlarla ilgilenecek birini bulmakta zorlanmaktadırlar. Bundan dolayı sorunlarıyla tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Ancak ebeveyn yoksunluğu çekmeyen ve ailesinden yeterince destek alan bütün aile çocuklarında durum böyle değildir. Bu yüzden bütün aile çocuklarından bu cevabı verenlerin oranı daha düşüktür; %12,7. Bütün aile çocuklarının en çok yaşamdan sıkıldıkları zaman ise okulda başarısız oldukları zamanlardır (%17,3). Parçalanmış aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı ise %9,9'dur. Yine parçalanmış aile çocuklarının %11,0'i ekonomik sıkıntılar olduğunda yaşamdan sıkılırken %8,8'i ise ailesi yanında olmadığında yaşamdan sıkıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oranlar bütün aileye sahip öğrencilerde ise daha düşüktür. Bütün aile çocuklarının; %6,4'ü ekonomik sıkıntılar olduğunda %1,4'ü ise ailesi yanında olmadığı zamanlarda yaşamdan sıkıldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının yaşamdan sıkıldıkları zamanların, bütün aile çocuklarına göre daha çok olduğu görülmektedir. Bu bakımdan parçalanmış aile çocuklarının, yaşamdan sıkıldıkları zamanların nedenleri daha çok ailesel etmenler olduğu görülmektedir. Özellikle sorunlarla tek başına kaldıkları zaman, ailelerinden herhangi birini yanında göremeyen parçalanmış aile çocukları, bu anlamda bütün aile çocuklarına göre daha çok sıkıntılar çektiği görülmektedir. Bu tür sıkıntılar çocuğu depresyona sürükleyerek, hayatında birçok olumsuzluklar yaşamasına ve mutsuz bir yaşam sürmesine neden olmaktadır.

3.4.5.2. Saldırganlık ve Şiddet Yanlılığı

"Ailenin en önemli görevi, beden ve ruh sağlığı açısından sağlıklı ve başarılı nesiller üretmektir. Ailenin dışında bu mümkün olamamaktadır."[117] Ancak aile bu görevini yerine getirebilmesi için temelinde

---

[117] Arvasi, 2008: 115.

sevgi ve saygının olduğu bir aile ortamının olması gerekmektedir. Aksi durumda aile, bu görevini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Yani tartışma ve geçimsizliklerin olduğu bir aile ortamında yetişen çocuk çeşitli ruhsal problemler yaşamaktadır. Bu ruhsal problemlerin en başında ise çocukların saldırgan tutum ve şiddet içeren davranışlar göstermesi gelir.

Saldırganlık; "düşmanca, incitici, şiddete yatkın ya da kendini aşırı derecede dayatan hareketler" olarak tanımlanmaktadır. İnsanların saldırgan olmalarının nedenleri konusunda çelişkili kuramlar vardır. Saldırgan davranışların birçoğu biyolojik ya da içgüdüseldir. Bu nedenle, örneğin Thomas Hobbes, şiddetin insanların doğasında var olduğunu iddia etmektedir. Ancak saldırganlıkla ilgili sosyolojik kuramların çoğunda, saldırganlığın kökleri bireyin biyolojik altyapısı ya da psikolojik üst yapısında değil, onun toplumsal ortamla ilişkisinde aranmaktadır.[118] Yani bireyde saldırgan tutum ve şiddet eğilimi oluşturan/öğreten genelde onun toplumsal çevresi, özelde ise ailesidir. Erich Fromm'a göre şiddet, temelinde yaşama karşı, yaşam ve insan sevgisine karşı bir umursamazlık duygusunu yeşerten yıkıcı bir itkidir. Şiddetin kaynağı sevgisizlik ve hoşgörüsüzlüktür. Çocuklar şiddetle, öncelikle ailede karşılaşmaktadır.[119] Ebeveynlerin birbirine veya ebeveynlerin çocuklara yönelik şiddetine tanık olan çocuk, aynı şekilde anne ve babasını örnek rol model alarak kendisi de çevresine karşı şiddet içeren tutum ve davranışlar göstermektedir. Yani şiddet, şiddeti doğurmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki bu çocuklar, bastırılmış öfke ve saldırganlık duygularının yoğunluğuyla, bazen büyük çaplı öfke patlamalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[120]

Veri toplama araçlarını uygularken yapılan gözlemlerde parçalanmış aile çocuklarının belirgin bir şekilde iki farklı tutum sergiledikleri fark edilmiştir; ya kendi içlerine kapanmış bir şekilde arkadaşlarıyla pek fazla diyalog kuramadıkları ya da çevresindeki arkadaşlarını rahatsız edecek derecede onlara müdahale ettikleri görülmüştür. Yani çevresindeki arkadaşlarıyla uyum problemleri yaşadıkları belirgin bir şekilde ortadadır. Okulda, saldırgan tutumlar

[118] Marshall, 2009: 631.
[119] Tezcan, 2012: 144.
[120] Kulaksızoğlu, 1998: 207.

sergiledikleri ve çevresindeki arkadaşlarını rahatsız ettiklerinden dolayı parçalanmış aile çocukları okul idarelerinden daha çok ceza aldıkları; okul idareleri ve rehber öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Zaten anketten elde edilen veriler de bunu doğrular niteliktedir.

		Herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı veya ceza aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	25 8,8%	258 91,2%	283 100,0%
	Parçalanmış Aile	54 19,1%	229 80,9%	283 100,0%
Toplam		79 14,0%	487 86,0%	566 100,0%

Tablo 14: Aile parçalanması ile okul idaresinden uyarı veya ceza alma durumları arasındaki ilişki

Tablo 14 incelendiğinde bütün aile çocuklarının herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı veya ceza alma oranın %8,8 olduğu, parçalanmış aile çocuklarında ise bu oranın %19,1 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre daha çok okul idaresinden uyarı veya ceza aldığı görülmektedir. Bunun altında yatan sebep ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha saldırgan tutum ve davranışlar sergilemesinden dolayıdır. Bu şekilde çevresindekilerle uyumsuz ilişkiler kurmasından ve okul disiplinin bozulmasına neden olduğundan dolayı okul idaresinden uyarı veya ceza alan parçalanmış aile çocuğunun okul hayatı, bu durumdan olumsuz yönde etkilemektedir. Parçalanmış aile çocuklarının böyle davranmalarının en büyük sebebi, ihtiyacı olan sevgi ve ilginin ebeveynleri tarafından karşılanmaması ve anne ve babasından bu şekilde davranışlar görerek onları rol model olarak benimsemeleridir. Nitekim "kişinin saldırgan ve şiddet eğilimli bir kişilik kazanmasıyla içinde yaşadığı aile düzeni ve yakın çevre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sosyalleşme sürecinin problemli geçtiği, anne babanın olmadığı ve özellikle baba otoritesinin olmadığı bir ortamda yetişen çocuğun saldırgan ve şiddet eğilimli bir kişilik kazanma ihtimali yüksek olmaktadır."[121] Bu şekilde saldırgan ve şiddet eğilimli bir kişilik kazanan birey, sosyal hayatında da çevresindekilerle

[121] Şentürk, 2012: 276-277.

uyum problemi yaşayacağından dolayı bir takım sıkıntılar çekecektir.

3.4.5.3. Gelecek Kaygısı

"Aile, gittikçe artan sosyal gürültüden, yalnızlıklardan ve gerginliklerden kaçarak sığınabileceğimiz sakin, sevdiğimiz ve sevildiğimiz insanların yaşadığı, rahatlık ve güven bulabileceğimiz bir huzur yeridir. Aile bizi gerilme ritminden kurtarıp gevşeme ritmine geçiren, bizi yarınki, hayat mücadelesine yeni bir enerji ile hazırlayan bir sosyal kurumdur. Aile dışında böyle bir yer bulmak mümkün gözükmemektedir."[122] Ancak aile parçalanması durumunda bu fonksiyonunu yerine getiremeyeceğinden dolayı ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar da bu durumdan etkilenecektir. Nitekim ailesi parçalanmış çocuk, kendisini koruyacak ve güven içinde tutacak sıcak bir yuva bulamayacaktır. Başka bir ifadeyle ebeveyn yoksunluğu çeken ve ebeveynlerinden yeterince ilgi ve destek göremeyen parçalanmış aile çocuğu, çevresinde kendisini hayata karşı koruyacak birilerini bulamayınca kendisini korunaksız ve güvencesiz hissedecektir. Bu da çocuğun gelecek kaygısı yaşamasına neden olacaktır.

		Kendi geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?			Toplam
		Daha İyi	Daha Kötü	Bilmiyorum	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	198	1	84	283
		70,0%	,4%	29,7%	100,0%
	Parçalanmış Aile	167	10	106	283
		59,0%	3,5%	37,5%	100,0%
Toplam		365	11	190	566
		64,5%	1,9%	33,6%	100,0%

Tablo 15: Aile parçalanması ile kendi geleceklerini nasıl gördükleri arasındaki ilişki

Tablo 15 incelendiğinde bütün aile çocuklarının (%70,0), parçalanmış aile çocuklarına (%59,0) göre kendi geleceklerini daha iyi gördükleri görülmektedir. Kendi geleceğini bugününden daha kötü gören, bütün aile çocuklarının %0,4'ü iken, parçalanmış aile çocuklarının %3,5'idir. Tablodan görüldüğü üzere parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre gelecekten beklentileri daha düşük-

[122] Arvasi, 2008: 116.

tür. Bu durum ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok gelecek kaygısı ve korkusu yaşadığını göstermektedir.

Gelecekten beklentisi düşük olan ve gelecek kaygısı yaşayan parçalanmış aile çocuğunun, geleceğe dair plan yapması da bütün aile çocuklarına göre daha düşüktür. Çünkü depresyon eğilimi yüksek olan parçalanmış aile çocuğu, "kendini boşlukta, çökmüş ya da üzüntülü hissettiği"[123] için geleceğe daha karamsar ve umutsuz bakmaktadır. Araştırma bulgularında da bu düşünce gözlemlenmektedir. Sonuç olarak anne ve/veya babasının olamayışının eksikliğini hisseden parçalanmış aile çocuğu, kendisini hayata karşı daha savunmasız görmektedir. Bundan dolayı pek çok sosyal ve psikolojik sıkıntılar yaşayan parçalanmış aile çocuğu, özellikle babasının yokluğundan dolayı kendisini güvende hissetmediği için kendi geleceğini bugününden daha kötü görmekte ve gelecekten beklentisi daha düşük olmaktadır. Nitekim geleceğe yönelik hedefleri ve umutları olmayan parçalanmış aile çocuğunun okul başarısı da daha düşük olmaktadır.

3.4.5.4. Düşük Sorumluluk Gelişimi

Çocuğun, sorumluluk gelişimi ilk olarak aile ortamında başlamaktadır. Ailenin eğitme fonksiyonu çerçevesinde gerçekleşen sorumluluk gelişimi, ilk olarak çocuğa bazı küçük işler yaptırılarak ve onlara küçük sorumluluk verilerek yapılmaktadır. Ailede, çocukların da yapabileceği işler ve paylaşacakları sorumluluklar vardır. Anne ve babaya yardım, aileye bazı küçük katkılar, çocukların duygu ve irade eğitimi için faydalıdır. Her şeyden önce iş eylemi içerisinde çok çeşitli sosyal, psiko-sosyal ve pedagojik motifler bulunmaktadır. Bu motifler, temel güven duygusu, güçlükleri mücadele ederek aşma, kendi ferdiyetini idrak etme, girişimci olma, iş yapmanın sevinç ve mutluluğunu yaşama, sorumluluk taşıma, diğer bireylerle iş içerisinde diyalog kurma, toplumsallaşma, yaparak ve yaşayarak öğrenme gibi hususlardır. Bu bakımdan çocuğa verilecek küçük bir iş, bütün bu güçlerinin gelişmesine hizmet edecektir.[124] Ancak ailenin parçalanmasından dolayı, eğitme fonksiyonunu tam manasıyla yerine getir(e)memesi

---

[123] Nar, 2005: 94.
[124] Akyüz: 1992: 244.

sonucu çocuğun sorumluluk gelişimi de bu durumdan olumsuz etkilenmekte ve çocukta düşük sorumluluk gelişimine neden olmaktadır. Sorumluluk gelişimi düşük olan çocuk, kendi üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yeterince yerine getirmemektedir. Bu durum çocuğun tüm hayatını etkilediği gibi, onun akademik hayatına da yansımaktadır. Dolayısıyla çocuğun, okulda öğretmenleri tarafından verilen ödev ve sorumlukları yerine getirmemesine neden olmaktadır. Nitekim yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgularda bu görüşü destekler niteliktedir.

		Öğretmenlerimin verdiği ödev ve sorumlulukları yerine getiririm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	173	106	4	283
		61,1%	37,5%	1,4%	100,0%
	Parçalanmış Aile	130	138	15	283
		45,9%	48,8%	5,3%	100,0%
Toplam		303	244	19	566
		53,5%	43,1%	3,4%	100,0%

Tablo 16: Aile parçalanması ile ödev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri arasındaki ilişki

Tablo 16 incelendiğinde bütün aile çocuklarının %61,1'inin ödev ve sorumluluklarını her zaman yerine getirirken parçalanmış aile çocuklarının %45,9'unun ödev ve sorumluluklarını her zaman yerine getirdiği görülmektedir. Ödev ve sorumluluklarını hiçbir zaman yerine getirmeyen bütün aile çocuklarının %1,4'ü iken parçalanmış aile çocuklarının %5,3'üdür. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının ödev ve sorumluluklarını yerine getirme oranın, bütün aile çocuklarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Böylece okuldaki ödev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen parçalanmış aile çocuğunun akademik başarısı, bu durumdan olumsuz etkilenerek düşmektedir.

3.4.5.5. Özgüven Kaybı

Çocuklar için kendilerini dinleyen ve anladığını hissettiren birilerinin varlığı çok önem taşımaktadır. Çocuklar, kendilerini önem vererek dinleyen büyüklerle konuşmaya ve onların dünyasına girmeye bayılmaktadırlar. Söz konusu durum, küçük bir çocuk için gençlerden ve erginlerden çok farklı olmaktadır. Çocuklar, hissettiklerini paylaşacak ve duygularını aktaracak bir yetişkin özellikle bir ebeveyn bulduklarında psikolojik olarak rahatlamaktadırlar. Bu on-

ların kişiliğine de yansımaktadır. Sevildiğini, desteklendiğini ve ilgilenildiğini hisseden çocuk, kendini daha önemli olduğunu düşünerek, daha kendinden emin ve kendine güvenen bir kişilik kazanarak grubunda lider rolünü üstlenmektedir.[125]

Kasatura'nın 1979 yılında lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmaya göre, belirli konularda anne babaları tarafından fikirleri alınan çocukların özgüven gelişimi, anne babalarının demokratik, benimseyici tavırları nedeniyle daha olumlu olmaktadır. Kusurlu, yanlış davranışlarına rağmen, benimsendikleri, sevildikleri duygusunu taşıyan çocuklar, kendilerini çaresiz hissettiklerinde yanlarında hemen anne babalarını bulacaklarına inandıkları için zaman zaman cezalandırmalar olsa da bu cezaların bir kurala dayandığını ve kendilerini iyi yetiştirmeye yönelik bir disiplinden kaynaklandığını bilmektedirler.[126] Dolayısıyla bireyin özgüveninin artmasında en önemli etken ailedir. Ancak ailenin parçalanmasıyla işlevsiz kalması sonucu çocuğun özgüven gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Böylece çocukta özgüven kaybına ve girişkenliğinin engellenmesine neden olmaktadır. Nitekim araştırmada elde edilen verilerde bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

		Sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemiyorum			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	20	98	165	283
		7,1%	34,6%	58,3%	100,0%
	Parçalanmış Aile	37	125	121	283
		13,1%	44,2%	42,8%	100,0%
Toplam		57	223	286	566
		10,1%	39,4%	50,5%	100,0%

Tablo 17: Aile parçalanması ile sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemeleri arasındaki ilişki

Tablo 17'de görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %7,1'i sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemiyorken, parçalanmış aile çocuklarının %13,1'i cevap vermek istememektedir. Aynı şekilde bütün aileye sahip öğrencilerin %58,3'ü sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek isterken, parçalanmış aileye sahip öğrencilerde bu oran daha düşük (%42,8) seviyededir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre daha düşük seviyede sınıfta söz

[125] Şentürk, 2012: 207.
[126] Kasatura, 1998: 163.

alıp sorulara cevap vermek istemektedirler. Bu durum parçalanmış aile çocuklarının daha düşük özgüvene sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim bireyin bu şekilde kendine güvensiz olmasına neden olan en temel sebep ailenin verdiği eğitimdir. Yanlış şartlanmalarla eğitilmiş olan birey bu şartlanmaları, yetişkinliğinde de fazla değişime uğratmadan devam ettirir. Örneğin, hiç hata yapmasına izin verilmeyen bireyler, yapmış oldukları hataları telafi edilemez yanlışlar olarak algıladıkları müddetçe, girişimde bulunma cesaretini kendilerinde kolayca bulamayacaklardır. Oysa aileleri tarafından, her insanın zaman zaman hata yapabileceği gerçeğine uygun yetiştirilenler, daha kolay girişimlerde bulunabileceklerdir. Kendi görüş ve düşüncelerini daha kolay savunacaklardır. Daha rahat bir şekilde tartışma açabilecek ve gerektiğinde yardım isteyebileceklerdir.[127] Sonuç olarak çocukta özgüven kaybına ve başarabileceğine olan inancının yitirilmesine neden olan aile parçalanması, çocuğun derslerdeki girişimini ve cesaretini kırdığından dolayı onun okul başarısını olumsuz yönde etkileyecektir.

3.4.5.6. İntihar Eğilimi

Sosyoloji literatüründe intihar üzerine yapılan en kapsamlı eser, Fransız Sosyolog Emile Durkheim'in 1897 yılında yayınladığı "Le Suicide-Etude Sociologique" (İntihar-Toplumbilimsel İnceleme) adlı eseridir. Durkheim, bu eserinde intiharı; "Ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacağı bilinerek yapılan olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir." şeklinde tanımlamıştır. Durkheim, intihar olayını açıklamak üzere, önce o zamana kadar bu konuda öne sürülmüş bütün belli başlı görüşleri irdelemekle işe başlıyor. İrdelemesini yaptığı görüşler intiharı akıl hastalığı, ırk, kalıtım, iklim ve hava sıcaklığı, yansılama (taklit) etkenleriyle açıklamak isteyen görüşlerdir. Durkheim, bu etkenlerin intiharın nedeni olamayacağını tek tek kanıtladıktan sonra, "Geriye bir tek etken kalıyor: toplum etkeni!" diyor. Durkheim, her toplumun kendine özgü olan ve büyük toplumsal dönüşümler ya da olağandışı durumlar olmadıkça durağan kalan bir "toplumsal intihar oranı" bulunduğunu belirtiyor. "Bu da intiharın bir

---

[127] Kasatura, 1998: 167-168.

toplumsal olgu olduğunu kanıtlar" diyor[128] Durkheim, üç tip intihar türü olduğu ifade ederek bunların; bencil, elcil ve kuralsızlık intiharı şeklinde sıralıyor.

İntiharların nedenleri üzerine yapılan pek çok araştırma vardır. 2008 yılında Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan "Türkiye'de Ergen Profili" adlı araştırmada, ergenler kendilerini intihara sürükleyen nedenler olarak aileyi (%30,2), sevgilisiyle yaşadığı sorunlarını (18,4) ve aile baskısını (%11,7) göstermektedir.[129] Aynı şekilde Başbakanlık Aile Araştırma Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında yapılan "Tek Ebeveynli Aileler" adlı araştırmada da özellikle 15-17 yaş arası kız çocuklarının, aile parçalanması sonrası yaşadıkları sıkıntılarla baş edemediklerinden dolayı intihar etme eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir.[130] Şahnur Şener ve arkadaşları[131] tarafından Ankara'da yapılan "Ankara'daki İki Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde İntihar Eğilimleri" adlı çalışmada da yetiştirme yurdundaki erkek ergenlerle, aileleriyle yaşayan erkek ergenler arasındaki intihar puan ortalamaları farkı, oldukça anlamlı olduğunu ve yetiştirme yurdunda kalan erkek ergenlerin intihar etmeye daha çok eğilimli olduklarını ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı hem yapılan araştırmalarda, hem de Durkheim'ın ortaya koyduğu "Bencil İntihar" nedenleri arasında, bireyin intihar etmesinde ailenin etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmada elde edilen bulgularda bu görüşü doğrular niteliktedir. Çünkü aile, bireyin her türlü çaresizliğini gidermekte ve onun yaralarını sevgi bağıyla iyileştirmektedir.

Tablo 18: Aile parçalanması ile intihar etmeyi düşünmeleri arasındaki ilişki

		Bazen intihar etmeyi düşünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	10	32	241	283
		3,5%	11,3%	85,2%	100,0%
	Parçalanmış Aile	24	52	207	283
		8,5%	18,4%	73,1%	100,0%
Toplam		34	84	448	566
		6,0%	14,8%	79,2%	100,0%

[128] Durkheim, 2011: 6-25.
[129] Turgut, 2010: 118.
[130] Kalaycı, 2011: 11.
[131] Şahnur Şener ve arkadaşları, 1988: 96-97.

Tablo 18'de görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %3,5'i her zaman intihar etmeyi düşünürken, parçalanmış aile çocuklarının %8,5'i her zaman intihar etmeyi düşünmektedir. Aynı şekilde bütün aile çocuklarının %85,2'si intihar etmeyi hiçbir zaman düşünmezken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %73,1 gibi daha düşük seviyededir. Dolayısıyla elde edilen verilere göre parçalanmış aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre intihar etmeye daha çok meyilli oldukları görülmektedir. Bunun en temel sebebi; ailesi parçalanmış çocukların aileleri ile zayıf bağların olması ve çocukların sevgi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamasıdır. Bunun yanında aile içi kavgalar ve anne ve babanın ayrılması gibi büyük stres yaratan durumlarda intihar riskini arttırmaktadır.[132] Nitekim bu durumdaki çocuk pek çok sosyal ve psikolojik sıkıntılar yaşayacağından dolayı akademik başarısı da bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir.

3.4.5.6.7. Kendini Suçlama (Suçluluk Duygusu)

Aile parçalanması çocuk üzerinde pek çok olumsuz etki bırakır. Çocuğun 3-6 yaşları arasında olduğu zamanlarda, boşanma yoluyla gerçekleşen aile parçalanmaları, çocukta, saldırganlık, kendini suçlu hissetme, özgüven kaybı ve utangaçlık, yüksek kaygı ve abartılmış korkulara sahip olma gibi tepkiler ortaya çıkarmaktadır.[133] Özellikle bazı çocuklar bu tepkilerden kendini suçlu hissetme olayını abartarak anne ve babalarının boşanmasının nedeni olarak kendilerini görürler. Çünkü çocuk boşanma haberini öğrendikten sonra bir şok yaşamaktadır. Boşanma haberinin yarattığı bu şokun hafiflemesinin ardından çocuk, bu duruma neden olan suçlunun kim olduğunu öğrenmeye çalışmaktadır. Nitekim boşanma olgusunun etrafını saran üzüntü ve kızgınlık gibi duyguların dışa vuran tepkisi; suçlama şeklinde olmaktadır. Bundan dolayı bazı çocuklar kendilerini suçlarken bazıları annelerini ya da babalarını, bazıları da her ikisini suçlar.[134] Çocuğun kendini suçlamasına yönelik araştırma yapan Çankırılı[135] söz konusu durumu

---

[132] Milliyet'te yayımlanan şu haber örnek olarak verilebilir: "Aydın'ın Söke İlçesi'nde, bir süre önce babasını kaybeden ve annesiyle yaşayan ortaokul öğrencisi 12 yaşındaki B. K., iddiaya göre, bu acıya dayanamayarak evde kimsenin olmadığı sırada kendini odanın tavanındaki demire iple asarak yaşamına son verdi. Odadaki incelemede, 'İntihar ediyorum' yazılı not bulundu." (Milliyet, 2013).

[133] Tezcan, 1999: 155-156.

[134] Wolf, 2002: 16.

[135] Çankırılı, 2008: 43.

şu şekilde açıklamaktadır: "Çoğu zaman eşler arasındaki çekişme çocuğun gözleri önünde gerçekleşir. Saatlerce süren karşılıklı suçlamalar, tehditler ve hakaretler çocuğu derinden üzer. Çocuğun tartışma konusu edildiği çekişmeler daha da tehlikelidir. Zira çocuk yanlış davranışlarından dolayı anne ve babanın kendisini sevmediklerini, bu yüzden tartıştıklarını düşünür, suçluluk duygusuna kapılır." Nitekim araştırmada elde edilen verilerde bunu doğrular niteliktedir.

		Anne ve babamın ayrılmasından/ölümünden kendimi suçlu hissederim			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	3	8	272	283
		1,1%	2,8%	96,1%	100,0%
	Parçalanmış Aile	11	22	250	283
		3,9%	7,8%	88,3%	100,0%
Toplam		14	30	522	566
		2,5%	5,3%	92,2%	100,0%

Tablo 19: Aile parçalanması ile kendini suçlu hissetmeleri arasındaki ilişki

Tablo 19'da görüldüğü üzere parçalanmış aile çocuklarının %3.9'u anne ve babasının ayrılmasından/ölümünden her zaman kendini suçlu hissederken bu oran bütün aile çocuklarında daha düşüktür (%1,1). Aynı şekilde bütün aile çocuklarının %96,1'i hiçbir zaman anne ve babasının ayrılmasından/ölümünden kendini suçlamazken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran daha düşük çıkmaktadır; %88,3. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının bazılarının ailelerin parçalanmasının nedeni olarak kendilerini suçladıkları görülmektedir. Bu suçluluk duygusu, çocukta vicdani rahatsızlığa neden olarak psikolojik açıdan sıkıntılara neden olmaktadır. Bu da çocuğun akademik başarısına olumsuz yönde yansımaktadır.

Sonuç

Tarihin en eski kurumu olarak bilinen ve ilk insanlardan beri varlığından söz edilen aile, geçmişten günümüze kadar yapısı ve işleyişi bakımından pek çok değişime uğrayarak varlığını korumaktadır. En sade tanımıyla aile; toplumun, biyolojik ve kültürel yeniden üretiminin yapıldığı yerdir. Günümüzde yaygın olarak anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan modern çekirdek yapıya sahip olan ailenin, toplum içinde pek çok işlevi vardır. Başka bir

ifadeyle aile kurumu; toplumun devamının sağlanması, çocuğun eğitilerek sosyalleştirilmesi, karşılıksız sevgi ve saygıya dayalı sağlıklı bir iletişimle aile üyelerinin psikolojik tatminlerinin sağlaması gibi işlevleri yerine getirmektedir.

Toplumun en temel yapı taşlarından biri olan aile, çocuğun başarılı bir yetişkin olarak topluma uyum sağlamasında en önemli etkenlerden biridir. Ancak boşanma, ölüm ve uzun süreli ayrılık gibi nedenlerle aile parçalanması sonucunda aile bu işlevlerini yerine getirmekte zorluk çekmektedir. Bu şekilde ailenin fonksiyonlarında yaşanan daralma, başta ailenin en küçük üyesi olan çocuk olmak üzere, tüm aile üyeleri üzerinde pek çok olumsuzluklara neden olmaktadır. Toplumun yapısında gerçekleşen en küçük değişim tüm toplumu etkilemektedir. Bundan dolayı günümüzde (özellikle boşanmaya dayalı) artan aile parçalanmaları da öncelikle aile üyelerini daha sonrada tüm toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü toplumun en temel kurumlarından biri olan aile, parçalanma sonucunda kendinden beklenen görevleri yeterince yerine getirememektedir.

Sonuç olarak yapısal işlevselci bakış açısıyla, betimleyici araştırma yöntemiyle Trabzon merkezdeki ortaokul 8.sınıf ve lise 12.sınıf öğrencileri evren kabul edilerek 283'ü parçalanmış ve 283'ü bütün aile modelinden olmak üzere toplamda 566 öğrenciye yapılan anket çalışması sonucu, alandan elde edilen verilere göre aile parçalanmasının çocuğun eğitimdeki başarısını olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkarılmıştır. Nitekim okul başarısını gösteren en önemli unsurlardan biri olan, "geçen dönem not ortalaması" öğrencilere sorulmuş ve alınan cevaplara göre bütün aile modelindeki öğrencilerin "pekiyi" ve "iyi" başarı seviyesinde yoğunlaşırken (%76,3) parçalanmış aileye sahip öğrencilerin cevapları "geçer" ve "orta" başarı seviyesinde yoğunlaşmıştır (%57,3). Söz konusu başarısızlığın en temel sebebi ise: aile parçalanmasının, ailede bir fonksiyon daralması ya da fonksiyon kaybına neden olarak öğrencilerin maddi ve manevi beklentilerinin yeterince karşılanmamasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda Öğrencilere "Bu zamana kadar en çok neyin eksikliğini hissettiniz?" sorusu sorulmuş ve elde edilen verilere göre parçalanmış aile modelindeki öğrencilerin çoğunluğu ailenin (%31,4) ve mutlu bir ev ortamının

(%13,4) eksikliğini hissederken bütün aileye sahip öğrencilerin çoğunluğu (%56,9) hiçbir şeyin eksikliğini hissetmemektedir. Öte yandan parçalanmış aile çocuklarının; ebeveyn yoksunluğu çekmeleri, anne ve babalarıyla sağlıklı iletişim kuramaması, ebeveynlerin örnek rol model olmaması ve onlara karşı destekleyici tutum sergilememesi, okul aile işbirliğinin yeterli düzeyde sağlanamaması ve çeşitli ekonomik sıkıntılar yaşaması, okul başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı şekilde boşanma, ayrı yaşama ve ölüm sebeplerine bağlı olarak ortaya çıkan aile parçalanmasının, çocukta özgüven kaybı ve çeşitli ruhsal problemler yaşamasına neden olduğu da alandan elde edilen bulgularla desteklenmektedir. Söz konusu eksiklikler ve sıkıntılar, çocuğun tüm hayatını olumsuz yönde etkilediği gibi öğrenim hayatını da olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Adak, Nurşen (2005), "Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile", *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, (Editör: Sevinç Güçlü), İstanbul: Birey Yayıncılık.

Akyüz, Hüseyin (1992), *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Akyüz, Hüseyin (2008), *Kurumlar Sosyolojisi Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Arıkan, Çiğdem (1988), "Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet", *Haccettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

Arvasi, S. Ahmet (2008), *Eğitim Sosyolojisi*, İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2012), *Akışkan Aşk İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*, (Çeviren: Işık Ergüden), İstanbul: Versus Kitap.

Başaran, İbrahim Ethem (1997), *Eğitim Psikolojisi Eğitimin Psikolojik Temelleri*, Ankara: Özkan Matbaacılık.

Bayhan, Vehbi (2013), "Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet", *Doğu Batı Dergisi 63*, (Editör: Cansu Özge Özmen), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bozkurt, Veysel (2012), *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Büyüköztürk, Şener, ; Çakmak, E. K. ; Akgün, Ö. E. ; Karadeniz, Ş. ; Demirel, F. (2013), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri,* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Celkan, Hikmet Yıldırım (1991), "Beşeri Kültürün Temel Öğesi Olarak Aile", *Aile ve Toplum Dergisi,* T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Sayı: 1, Ankara.

Chesla, Elizabeth (2001), *A Parent's Guide To 8th Grade Ensure Your Child's Success In School*, New York: Learning Express.

Cüceloğlu, Doğan (2006), *Başarıya Götüren Aile Sınav Döneminde Ana Babalık*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağan, Kenan (2011), "Ailenin İşlevleri", *Aile Sosyolojisi*, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.

Çankırılı, Ali (2008), *Okul Ailede Başlar*, İstanbul: Zafer Yayınları.

Doğan, İsmail (2011), *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık,.

Doğan, İsmail (2012), *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğan, Sait Mehmet; Özyurt, S. ; Boztoprak, G. (2009), *Sosyoloji Çarşısı*, İstanbul: Yazı Yayınları.

Durkheim, Emile (2011), *İntihar*,(Çeviren: Özer Ozankaya), İstanbul: Cem Yayınevi.

Dündar, Özge Zeybekoğlu (2012), "Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri", *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*, (Editör: Nurşen Adak), Ankara: Siyasal Kitabevi,

Esen, Havva (2010), "*Akyurt İlköğretim Okulunda Okuyan Parçalanmış ve Tam Ailelerden Gelen Öğrencilerin Aile İçi Durumları ve Okul Başarı Durumlarına İlişkin Görüşleri*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Feyzioğlu, Semiha; Kuşçuoğlu, C. (2011), "Tek Ebeveynli Aileler", *Aile ve Toplum Dergisi*, Ames Matbaacılık, Sayı: 26, Ankara.

Freyer, Hans (1967), *Sosyolojiye Giriş*, (Çeviren: N. Abadan), Ankara: Sevinç Matbaası.

Gökçe, Birsen (1991), "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç*, (Der.: Beylü Dikeçliğil, Ahmet Çiğdem), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Güleç, Selma; Alkış, Seçil (2003), "İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Derslerdeki Başarı Düzeylerinin Birbiriyle İlişkisi" *İlköğretim-Online Dergisi*, Sayı: 2, Ankara.

Kalaycı, Ahmet Rasim (2011), *Tek Ebeveynli Aileler*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Kasapoğlu, Aytül (1990), "Birey-Aile-Toplum", *1. Aile Şurası Bildirileri*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kasatura, İlkay (1998), *Kişilik ve Özgüven*, İstanbul: Evrim Yayınları.

Küçükkurt, Mehmet (1990), "Ailenin Psikolojik (Moral) Fonksiyonu", *Türkiye Aile Yıllığı 1990,* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Marshall, Gordon (2009), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çeviren: Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Murdock, George Peter (1965), *Social Structure*, New York: The Macmillan Company.

Ozankaya, Özer (1994), *Toplumbilim,* İstanbul: Cem Yayınevi,

Ozankaya, Özer (1995), *Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Nar, Ercan (2005), *Anne Baba ve Öğretmenim Beni Anlayın*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Nirun, Nihat (1994), *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Özgüven, İbrahim Ethem (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: Pdrem Yayınları.

Özgüven, İbrahim Ethem (2002), *Bireyi Tanıma Teknikleri*, Ankara: Pdrem Yayınları.

Özyurt, Cevat (2011), "Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi", *Aile Sosyolojisi*, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.

Senemoğlu, Nuray (2005), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Steinberg, Laurence (2013), *Ergenlik*, (Çeviren: Figen Çok vd.), Ankara: İmge Kitabevi.

Şahnur, Şener; Uluergüven, Ç. ; Arıkan, Z. ; Oral, N. (1988), "Ankara'daki İki Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde İntihar Eğilimleri", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi,* Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

Şemin, Refia (1975), *Okulda Başarısızlık,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şemin, Refia Uğurel (1992), *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi,

Şentürk, Ünal (2012), *Sosyolojik Açıdan Parçalanmış Aile ve Çocuk İlişkisi,* İstanbul: Kum Saati Yayınları,

Şimşek, Tülay Bozkurt (1988), "Endüstrileşmiş Toplumlarda Aile Yapısına Sosyo-Psikoljik Açıdan Genel Bir Bakış", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

Tezcan, Mahmut (1990), "Toplumsal Değişme ve Aile", *Türkiye Aile Yıllığı 1990*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Tezcan, Mahmut (1999), *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Şafak Matbaacılık.

Tezcan, Mahmut (2003), "Eğitimin Toplumsal Temelleri", *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, (Editör: Veysel Sönmez), Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezcan, Mahmut (2012), *Çocuk Sosyolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık.

Timurturkan, Meral (2012), "Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme", *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*, (Editör: Nurşen Adak), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Tufan, Beril (1983), "Aile İçi İlişkilerin Ruh Sağlığına Etkisi Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Üniversitesi*

Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ankara.

Turgut, Mustafa (Ed.) (2010), *Türkiye'de Ergen Profili 2008*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ulusoy, Ayten (2009), "Öğrenme", *Gelişim ve Öğrenme*, (Editör: Ayten Ulusoy), Ankara: Anı Yayıncılık.

Wolf, Anthony E. (2002), *Boşanmanız Şart Mıydı? Boşanmış Ana-babalar İçin Rehber*, (Çeviren: Emel Aksay), Ankara: Sistem Yayıncılık.

Yavuzer, Haluk (1997), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, İbrahim (2006), "Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı.30, Ankara.

Yörükoğlu, Atalay (2000), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Yararlanılan Web Kaynakları

Ergün, Mustafa (t.y.), *Eğitim Sosyolojisi,* E-kitap, http://www.egitim.aku.edu.tr/egsos.pdf (Erişim: 10.04.2013)

Hasanoğlu, Alper (2013), "Babanın Yokluğu", *Radikal Gazetesi*, 27.10.2013 http://www.radikal.com.tr/yazarlar/dr_alper_hasanoglu/babanin_yoklugu-1157555

(Erişim: 09.11.2013)

MEB, (2013a), "Okul Başarısında Ailenin Rolü", http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/07/20/702539/dosyalar/2012_12/24055839_aileninrolu.pdf (Erişim: 23.09.2013)

MEB, (2013b), "Devamsızlık", http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/05/217808/icerikler/devamsizlik_75676.html (Erişim, 12/11/2013)

Milliyet, (2013), "12 Yaşında İntihar Etti", http://gundem.milliyet.com.tr/12-yasinda-intihar-etti/gundem/detay/1805230/default.htm (Erişim: 10/12/2013)

Şahin, Doğan (2013), "Kişilik Bozukluklarında Görüşme, Anamnez ve Formülasyon", http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:q2sbwu0Stt4J:iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/477/file/formulasyon/kisilik-bzk-larinda-formulasyon.ppt+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Erişim: 06/11/2013)